

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA SOCIOLOGIE, ANDRAGOGIKY A KULTURNÍ
ANTROPOLOGIE

Pojetí lásky v generaci Z

Bakalářská diplomová práce

Obor studia: Kulturní antropologie

Autor: Kristýna Čanigová

Vedoucí práce: Mgr. Jaroslav Šotola, Ph. D.

Olomouc 2019

Prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci na téma „*Pojetí lásky v generaci Z*“ vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použila.

V Olomouci dne.

Podpis

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla především poděkovat svému vedoucímu práce Mgr. Jaroslavu Šotolovi, Ph. D., za jeho odborné vedení, trpělivost a především odvahu se mnou spolupracovat. Dále pak děkuji všem participantům, kteří se se mnou podělili o své příběhy a neváhali se mnou sdílet své milostné peripetie. Největší dík patří mé rodině a mé skvělé spolubydlící za psychickou podporu během několika posledních měsíců.

Jméno a příjmení:	<i>Kristýna Čanigová</i>
Katedra:	Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie
Obor studia:	<i>Kulturní antropologie</i>
Obor obhajoby práce:	<i>Kulturní antropologie</i>
Vedoucí práce:	<i>Mgr. Jaroslav Šotola, Ph.D.</i>
Rok obhajoby:	2019

Název práce:	Pojetí lásky v generaci Z
Anotace práce:	Bakalářská práce se zabývá pojetím lásky a partnerských vztahů u současných mladých lidí. Jako cílovou skupinu jsem si zvolila vysokoškolské studenty, přičemž se zaměřuji, jak a čím je ovlivněno jejich pojetí lásky a dalších aspektů, jež souvisí s partnerskými vztahy pomocí kvalitativního výzkumu.
Klíčová slova:	Láska, partnerské vztahy, zamilovanost, konzum, modernita, sexualita, nevěra
Title of Thesis:	Conception of love within generation Z
Annotation:	The bachelor thesis is based on the analysis of the conception of love and relationships between contemporary young people. As a target group I have chosen university students, focusing on how and by what is their conception of love influenced and on other aspects related to partner relationships using qualitative.
Keywords:	Love, relationships, amorousness, consumerism, modernity, sexuality, infidelity
Názvy příloh vázaných v práci:	Osnova polostrukturovaného rozhovoru
Počet literatury a zdrojů:	20
Rozsah práce:	59 s. (92 307 znaků s mezerami)

Obsah

Úvod	7
1 Cíl výzkumu	10
1.1 Výzkumné otázky	10
2 Transformace lásky	13
2.1 Láska v minulosti a tradiční společnost	13
2.2 Tekutá modernita	14
2.2.1 Láska v tekuté modernitě	16
2.2.2 Konfluentní láska a čisté vztahy	17
3 Metodologie a sběr dat	18
3.1 Výzkumný design a metody	18
3.2 Realizace výzkumu	18
3.2.1 Výběr participantů	18
3.2.2 Vedení rozhovorů	19
3.3 Etika ve výzkumu	22
3.4 Struktura rozhovorů	23
3.5 Zpracování a analýza dat	25
3.5.1 Přepis rozhovorů	25
3.5.2 Analýza rozhovorů	26
4 „Falling in and out of love“	26
4.1 Zamilovanost	27
4.1.1 Vliv okolí na představu o lásce	28
4.1.2 Očekávání	30
4.2 Odkouzlení	31
4.2.1 Zklamání	31
4.2.2 Sebereflexe	32
5 Sexualita	34
5.1 Diskurz	34
5.2 Sex jako investice	35
6 Nevěra	38

6.1	Nevěra v historii	38
6.2	Kouzlo nevěry	39
6.3	Racionalizace	43
6.4	Diskurz	44
7	Spojující prvky	47
7.1	Tíha svobody	47
7.2	Paradox stereotypu	49
7.3	Audit ve vztahu	50
	Závěr	54
	Seznam použitých zdrojů	57
	Přílohy	59

Úvod

Co je to láska? S touthle otázkou se někdy v životě potýkal každý z nás, ale nikdy jsme nebyli schopni najít zcela jednoznačnou odpověď. Pojmy jako láska, zamilovanost a vášeň nás provázejí našim životem na každém kroku a vlivem všudypřítomných médií prostupují do každodennosti lidského života. Kromě toho, že jsou média zprostředkovatelem těchto témat, jsou i hlavním faktorem, který ovlivňuje naše chápání těchto pojmů. Je proto velmi zajímavé zaměřit se na proměnu pojmů a představy o lásce, tedy i lidských vztahů, které s tím souvisí v návaznosti na proměnu společnosti.

K výběru tohoto tématu a následné realizaci výzkumu jsem se dostala skrze vlastní pozorování výše uvedených změn ve společnosti, přičemž jsem si základní rysy uvědomila při porovnání názorů na lásku u generace dnešních mladých a generace jejich rodičů, jež byly v mnoha ohledech naprosto odlišné. Dovedlo mě to k úvaze, zda je to jen náhoda v jednom případě a pokud není, tak čím je tento rozdíl způsoben a jak je pojmání lásky ovlivněno.

Jako cílovou skupinu svého výzkumu jsem si vybrala „generaci Z“, což odpovídá lidem narozených od 90. let 20. století. Tato generace je charakteristická tím, že vyrostla v době rozmachu internetu, sociálních sítí a expanze konzumu, což velkou měrou ovlivňuje postoj k životu, hodnotám a tedy i lásce. Tato skupina je pro mě klíčová, neboť jsem sama její součástí a vnímám různé situace a problémy, jež jsou pro tuto skupinu podstatné, převážně ty spojené s láskou a partnerskými vztahy. Okruh možných participantů jsem si zúžila na vysokoškolské studenty, kteří si tzv. „protahují“ mládí a ještě nemají vybudované pevné rodinné zázemí, ba naopak stále se nacházejí v nestálém sociálním prostoru bez pevných hranic.

Toto téma se mi jeví jako velmi podstatné pro porozumění současné mládeži a jejímu pohledu na svět. Problematika lásky a partnerských vztahů není novým tématem, již od starověku se nejrozličnější filozofové a básníci snažili rozkrýt a vysvětlit toto tajemství, aby lépe porozuměli lidským srdcím. V posledních desetiletích téma lásky dostává prostor i ve vědeckém bádání. Jedná se však o pohledy různých věd na jednotlivé aspekty lidských vztahů, jako je nevěra či sexualita. Výzkumy, jež pokrývají celou komplexitu partnerských vztahů, jsou většinou pouze kvantitativní. I proto jsem se rozhodla podívat se na lásku a vztahy z pohledu kvalitativního výzkumu.

Původním plánem bylo mou práci rozdělit na teoretickou a praktickou část, ale kvůli komplexitě celého problému a lepšímu porozumění jsem se rozhodla tyto dvě části propojit. Práce je členěna do sedmi kapitol, jež na sebe sice tematicky nenasazují, ale navzájem se prolínají skrze hlavní rysy a dílčí témata v těchto kapitolách, jež mezi sebou propojují jednotlivé kapitoly. V první kapitola představuji cíl svého výzkumu a výzkumné otázky. Druhá kapitola sestává toliko z teoretického přehledu, ve kterém podávám stručný popis vývoje pohledu na lásku a partnerské vztahy, především důležité změny posledního století a základní vědecké postoje na tyto proměny, se kterými budu nadále pracovat. Ve třetí kapitole shrnuji metodologii výzkumu, jeho průběh, výběr participantů a následnou analýzu získaných dat. Následující tři kapitoly jsou již propojením teoretických východisek a výsledků z praktické části výzkumu. Čtvrtá kapitola je úvodní a pojednávám v ní o fenoménu romantické lásky a jak je tento fenomén vnímán a formován u současných mladých a následně, jak tato představa souvisí s procesem zamilovávání se a opětovného odmilovávání. Pátá a šestá kapitola spolu úzce souvisí. V první z nich pojednávám o přístupu k sexualitě současných studentů a v následující o přístupu k nevěře, přičemž v obou kapitolách se zajímám, jaké jsou postoje cílové skupiny k těmto

fenoménům, ale převážně také o to, čím jsou ovlivněny. Poslední sedmá kapitola je věnována shrnutí těch předešlých. Rozhodla jsem se neprovádět pouhou generalizaci zjištěných závěrů, ale vybrat několik základních rysů, jež se objevují ve všech kapitolách a jsou hlavními faktory, jež je ovlivňují a podívat se na ně samostatně z jiné perspektivy. V závěru shrnuji výsledky svého výzkumu a nabízím další možná témata, jež od mého výzkumu mohou odvíjet.

1 Cíl výzkumu

Cílem mé práce je zjistit, jak současní vysokoškolští studenti konstruují partnerskou lásku, co považují za důležité pro udržení lásky, a tedy i vztahu, a zda se jejich názory budou v něčem shodovat, ale primárně, čím jak je tato konstrukce tvořena. Zajímat mě bude rozpor (či naopak shoda) mezi jejich ideální představou o partnerské lásce, ať už o zamilovanosti či pozdějším vývoji vztahu, a jejím skutečným projevem v životě mých participantů. Cílem mé práce není podat generalizující popis vnímání lásky u všech studentů, což už vzhledem k tak subjektivní záležitosti jako je láska není možné, ale pokusit se podat obraz situovanosti studentů v této záležitosti, přičemž se snažím klást důraz na kontext dnešní doby a společnosti, ve které tito studenti žijí.

Význam mé práce může spočívat v přínosu lepšího porozumění postoje mladých studentů k lásce a partnerským vztahům, které tvoří nedílnou součást našeho každodenního života. V současné době není tomuto tématu totiž věnována dostatečná pozornost. Existuje řada popularizačních publikací věnující se partnerským vztahům, ale žádná z nich se nevěnuje fenoménu lásky v pojetí mladých lidí. Navíc se v těchto případech jedná spíše o práce kvantitativního rázu. Cílem mé práce je osvětlit tuto situaci nejen samotné cílové skupině mého výzkumu a přinést nové poznatky do tohoto tématu.

1.1 Výzkumné otázky

Hlavní otázkou, na kterou ve výzkumu hledám odpověď, zní: *Jak je konstruována představa o lásce u vysokoškolských studentů?* Ta se pak dále člení na další tři dílčí podotázky, které mají pomoci postihnout téma do větší hloubky:

- 1) *Čím je tato představa tvořena?*
- 2) *Co tuto představu ovlivňuje?*

3) *Jak se tato představa promítá do skutečných partnerských vztahů studentů?*

2 Transformace lásky

2.1 Láska v minulosti a tradiční společnost

Na počátku své knihy *Why love hurts*, Eva Illouz vzpomíná na dnes již legendární román Jane Austenové *Pýcha a předsudek*. Tento příběh o lásce z počátku 19. století se zde neobjevuje náhodou, ale má zcela jasný význam. Hlavní hrdinky románu Elizabeth a Jane žijí v Anglii v 19. století, kdy dochází k postupnému rozvolňování společenských vazeb, v době kdy vedle povinnosti k rodině a preskriptivních pravidel pro výběr partnera dostává místo i romantická láska a individuální přání jedince. Pro obě dívky bohužel ne dostatečně rychle. Na jejich životních peripetiích a potížích s láskou autorka ukazuje důvody i důsledky přechodu ze starého světa do nového, od tradiční společnosti až k modernitě.

Pro tradiční společnost bylo charakteristické dědičné udržování majetku a společenská stratifikace, která byla mimo jiné posilována domluvenými sňatky, s nimiž bychom se u nás mohli setkat ještě necelých sto let nazpět jako s naprosto běžnou praktikou. Lásku, tak jak jí chápeme dnes, v těchto svazcích ale nehledejme. V tehdejší sociální systém pro ni nebylo místo. Výběr vhodného budoucího partnera neprobíhal na základě emoční kompatibility, ale naopak na základě ekonomické a sociální rovnosti. Celý tento lov na budoucího ženicha či nevěstu probíhal v rámci, jak je nazývá Illouz, tzv. „marriage markets“ – sňatkových trhů. Sňatkové trhy si jde nejlépe představit jako komplexní systém, jež reguloval manželství v rámci jedné společenské vrstvy pomocí normativních pravidel nejen pro výběr partnera, ale i strategie pro jeho získání. Skutečně důležitými osobami na těchto trzích byli příbuzní potencionálních nevěst a ženichů, kteří by se dali označit jako „gatekeeper“, který mladé připravené potomky na tento trh uvedli a provedli je jím až k vytouženému cíli a cestou se starali, aby jejich chovanci nezbloudili a náhodou nedošlo k nepovolené mesalianci. Pomocí

těchto strategií docházelo k třídní endogamii, kdy mělo být dosaženo, co možná nejvýhodnější sňatku založeném na ekonomické a sociální rovnosti obou partnerů, které tvořili nezbytnou podporu existujících společenských struktur. *Láska tedy ustupovala praktickým záležitostem, jako byly ekonomické podmínky, které udržovaly stabilitu vztahu* (Katrňák, 2000).

2.2 Tekutá modernita

Počátkem 19. století dochází k postupnému přechodu z jednoho typu společnosti do druhého následkem technického pokroku a poskytnutím nových pracovních příležitostí. Kromě rychlé urbanizace přináší tento přechod změny jako je vznik třídní společnosti nebo dělba práce. Odchodem lidí z venkova a rychlým rozšiřováním měst dochází k rozbití rodinných struktur a individualizaci jednotlivce ve společnosti. Člověk se tak dostává z područí rodinných vazeb a normativních pravidel, které až do této doby hrály jednu z nejvýznamnějších rolí ve formování jeho života, a je nucen vytvořit si vazby nové a vyrovnat se s touto nově nabytou svobodou. Tato změna zasáhla všechny aspekty lidského života od práce až po rodinnou strukturu, nevyjímaje pojmání a tvoření partnerských vztahů, sexuality a samozřejmě lásky. Se změnou prostředí a podmínek, ve kterých dříve probíhal výběr budoucího partnera, se mění i strategie a kritéria pro jeho volbu, kdy se dostává mnohem většího prostoru autonomii obou partnerů. Illouz (2012) tuto transformaci volby vysvětluje jako výsledek kolapsu náboženských, etnických, rasových a třídních pravidel endogamie, který nyní umožňuje každému vstup na „sňatkový trh“. Vlivem modernity dochází během krátkého času ve společnosti k de-regulaci manželských trhů a namísto toho se potenciální partneři střetávají na poli nabídky a poptávky lásky. Zde je každý odkázán při hledání partnera sám na sebe a musí se obejít bez pomoci a rady své rodiny a vybírat na základě svých vlastních preferencí a přání. K tomu je ale zapotřebí v dnešní rychle se

měnicí společnosti neustálá sebeaktualizace, stejně jako přehodnocování našich názorů a přání. Zde vyvstává asi nejdůležitější otázka: „Co vlastně chci?“ A když už to vím, jak si vybrat správně? A když už si zvolím, jaká je jistota, že to byla správná volba?“ Neustálé otázky, stále potřebná sebereflexe a neutuchající nejistota provází moderní společnost, svobodu a stále nové možnosti, které nabízí. Celkově by se dalo říci, že přemíra možností výběr spíše stěžuje, než ulehčuje (Illouz 2012) a právě tato široká nabídka možností, která se neustále obnovuje, společně s nutnou reflexí našeho vlastního nitra, je jedním z charakteristických faktorů, které měly vliv na proměnu pojmání lásky a vztahů. Právě ona proměna intimity může mít subversivní vliv na všechny moderní instituce (Giddens, 2012), jako je například manželství.

Jestliže by se „starý“ svět dal charakterizovat slovy – náboženství, pospolitost a řád, tak pro nový svět by se spíše hodilo sekularizace, individualizace a chaos. A právě onen chaos se stává zásadním hybatelem lidských vztahů. Dalo by se čekat, že když se jedinec dostal z područí pevných vazeb a norem určujících jeho život a dostal možnost svobodné volby, bude se cítit konečně šťastný, ale je to právě ona svoboda a zrušení pravidel, které mu v tom brání. Zrušením preskriptivních pravidel pro výběr partnera sice jedinec dostal svobodnou volbu, ale na druhou stranu ztratil veškeré životní jistoty a ukazatele, podle kterých bylo možné orientovat se, a zůstává sám postaven v chaosu světa kolem sebe. Ruku v ruce s modernitou přichází kapitalismus a sekularizace společnosti a zároveň s tím se vytrácí dříve platný řád, který zajišťoval značné jistoty v životě každého člověka. Tím je moderní člověk postaven před otázku: „Jak žít ve světě bez pravidel?“.

Tekutá modernita je pojem, který poprvé použil polský sociolog Zygmunt Bauman, jež jím označil současnou společnost. Společně s ním tento koncept dotvářejí Ulrich Beck a Anthony Giddens, kteří odmítají

současnou společnost označit za postmoderní. Podle nich se moderní společnost posunula do pozdní fáze, kdy těmi nejcharakterističtějšími aspekty, jež působí na její formování je konzum a s ním spojený kapitalismus, globalizace a individualizace společnosti, díky čemuž dochází k „rozpouštění“ pevného a platného řádu.

2.2.1 Láska v tekuté modernitě

Stejnými charakteristickými vlastnostmi, kterými Bauman vymezuje tekutou modernitu, vnímá i lásku a partnerské vztahy v ní. Společnost tvořená individualizovanými jedinci musí nutně vytvářet i individuální pojetí lásky, které je bez pravidel, poznamenané rychlou změnou a hlavně nevázaností, tedy láskou, která je stejně jako společnost, tekutá. Změnou společenských struktur a zpřetrhání důležitosti vazeb na příbuzenství a společenský status se jedinec pohybuje v nestrukturovaném časoprostoru, kdy je pro něj lákavější rychlá změna než dlouhé trvání a častá mobilita než setrvání na jediném místě. Následkem toho se ocitáme ve společnosti neustále bažící po nových a nových zážitcích, jež konzum kolem nás nepřetržitě poskytuje a sám nás k nim nabádá skrze seriály, filmy a romantické ideály s nimi spojené. Paradoxem je, že právě kvůli neukotvenosti na jednom místě či neschopnosti navázat dlouhotrvající závazek, se tyto ideály stávají pouze prchavými okamžiky štěstí, které se téměř okamžitě snažíme nahradit novými a snad i lepšími. Zde Bauman hovoří o vzniku tzv. „křehkosti lidských pout“, které se již na začátku navazují jen natolik pevné, aby je bylo možné kdykoliv rozbít a odejít, když už nebude žádoucí ve vztahu setrvat. Skutečně se zde hodí použít pro označení vztahu slovo „pouto“, jelikož právě představa trvalého připoutání se k něčemu či někomu druhému je to, co tolik obyvatele dnešní tekuté společnosti tolik děsí. Toto jednání je poháněno již zmiňovanou touhou po nových a krásných zážitcích a především strachem, že by člověk zůstal

uvězněn ve stereotypním svazku, ze kterého již dávno vyprchaly barvy a chuť ideálů, s nimiž do tohoto svazku vstupoval. Z lásky se stalo spotřební zboží, kterému hrozí, že každou chvíli projde datem spotřeby. Dostupností milostných zkušeností a jejich neustálým opakováním dochází ke snižování našich nároků na budoucího partnera i vztah samotný a láskou tak nazýváme i to, co by nás dříve ani nenapadlo. Mimo jiné to vede k mylné domněnce, že lásce se dá skrze praxi naučit a že jedincovo umění milovat je přímo úměrné jeho milostným zkušenostem. Tato domněnka je popřena už samotným přáním jedince, aby jeho příští vztah byl nový a lepší. Do žádného vztahu ani lásky se nedá vstoupit dvakrát, neboť se jako jedinec sám neustále vyvíjí a proměňuje. Aneb jak poznamenává Bauman (2012) nemůžeme se naučit, jak správně milovat, stejně jako se nemůžeme naučit zemřít.

2.2.2 Konfluentní láska a čisté vztahy

Anthony Giddens (2012) rozlišuje dva typy ideální lásky, tím prvním je láska romantická, tím druhým spolu plynoucí láska, nebo také konfluentní. Romantickou lásku Giddens podmiňuje otevřením se druhému a sdílením intimity pro vytvoření vzájemné důvěry, která je nezbytná pro udržení takovéto lásky. Otevření se druhému probíhá na pozadí konceptu individuální narativity, skrze kterou se se oba partneři dozvídají pravdu o minulosti druhého a tím i další možné budoucnosti. Lidé, používající vzpomínky, vytvářejí představy o minulosti, přítomnosti a budoucnosti ve světle vyprávění, jehož forma a význam jsou poznamenány partnerem, jenž zaujímá roli zrcadla, které odráží vysílaný obraz (Katrňák, 2000).

Oproti lásce romantické stojí láska konfluentní, jež nevyžaduje vzájemnou naraci. Jejím projevem jsou tzv. „čisté vztahy“, které Giddens (2012) charakterizuje vztah, do něhož se vstupuje pro něj samotný a výhody, jež z něj mohou získat a oba v něm setrvávají jen potud, pokud jsou oba s nimi spokojeni. To vyžaduje neustálé vyhodnocování výhod a nevýhod

vztahu, stejně tak jako reflexi vlastní identity. Potřebu sdílení vzpomínek a minulosti skrze naraci nahradil imperativ společně stráveného času a aktivit. Tím přechází hlavní důraz z toho, kým byly milenci v minulosti, na to, kým jsou dnes. Aktéři jsou nuceni k sebereflexi své intimity a vzájemné spolupráci, aby oba dostávali od zmíněného vztahu „stejným dílem“ a udržovala se tak neustál vyrovnaná pozice obou partnerů, která je hlavním rysem čistého vztahu.

3 Metodologie a sběr dat

3.1 Výzkumný design a metody

Cílem mé práce bylo zjistit, jaké je pojetí lásky a partnerských vztahů u současných vysokoškolských studentů. Pro tyto účely jsem si zvolila kvalitativní design, přičemž výzkum probíhal převážně pomocí polostrukturovaných rozhovorů. Kvůli terénu jako výzkumný design jsem zvolila zakotvenou teorii, kdy jsem měla větší prostor pro práci se získanými daty podle toho, jak se tvořili v terénu.

3.2 Realizace výzkumu

3.2.1 Výběr participantů

Lidi, kteří nějakým způsobem ve svém životě zažili lásku, najdu téměř všude. Za cílovou skupinu svého výzkumu jsem si ale vybrala vysokoškolské studenty, protože je mi velmi blízká, jelikož do ní sama patřím, a také předpokládám lepší porozumění a vstup do terénu. Tuto věkovou skupinu jsem si vybrala také proto, že většinou studenti v tomto věku ještě nemají pevné manželské svazky, naopak často se hovoří o studentském nevázaném životě a neukotvenosti mladých lidí. Kvůli zúžení vzorku jsem si vymezila studenty, kteří dosud nežijí v manželském svazku, ani nemají založenou rodinu. Co se týče genderu, tak do svého výzkumu zahrnuji muže i ženy, avšak jedním z faktorů pro jejich výběr je jejich zkušenost s heterosexuálním

vztahem. Láska a partnerské vztahy jsou v naší společnosti důležitá témata, která se stále více probírají jak ve vědecké sféře, tak i v té laické, proto bych chtěla zjistit, jaký postoj k nim zaujímá má generace.

Pro výzkum jsem si zvolila svou domovskou univerzitu v Olomouci, kde v současnosti studuji. Vstup do terénu jsem zahájila pilotními rozhovory s mými dvěma přáteli, díky kterým jsem si mohla lépe upřesnit vymezení výzkumu a případné nedostatky. Samotný výzkum jsem realizovala nejprve na známých lidech, díky kterým jsem získávala další doporučení a nabalovala další participanty pomocí techniky „sněhové koule“. (Švaříček, Šedová 2007). Nedostatkem tohoto postupu bylo, že participanti mi doporučovaly přátele ze svého okolí, kteří s nimi sdíleli podobné zkušenosti a názory, a proto nebyl vzorek dostatečně různorodý. Proto jsem se rozhodla získat další participanty náhodným oslovením a rozšířit tak svůj vzorek, abych zajistila různorodost vzorku – studenty z různých oborů a s různou délkou současného vztahu. Výsledný věkový rozsah se pohybuje mezi 19 – 25 lety.

Postoj participantů k mému výzkumu byl velmi různorodý, někteří byli nadšení z toho se mnou rozhovor uskutečnit, jiní se mnou nechtěli mluvit, protože se domnívali, že mi nemohou povědět nic důležitého. Po ujištění, že je pro mě důležitá právě jejich subjektivní zkušenost se rozhodli rozhovor uskutečnit. Téma mého výzkumu vzbuzovalo u participantů celkově nadšení a zájem, jelikož se jedná o problematiku, která se dotýká i jich samotných a je pro ně velmi důležitá.

3.2.2 Vedení rozhovorů

Důvěra a reflexivita ve výzkumu

Nezbytnou součástí metodologie je i má reflexivita coby výzkumníka. Pozornost budu věnovat budování důvěrnosti s participanty, jakož i jejich emoční ochraně a anonymizaci získaných dat. Dále se budu snažit nastínit

mou pozici ve výzkumu, jak se v jeho průběhu měnila stejně tak, jak jsem se snažila o objektivitu a kritický odstup od tématu.

Pro své první rozhovory jsem si vybrala dva ze svých přátel, jednu ženu a jednoho muže. V těchto dvou případech bylo mnohem snadnější navodit příjemnou a důvěrnou atmosféru při rozhovoru, jelikož jsme se již dobře znali z dřívější doby. V těchto dvou případech jsem očekávala, že ke mně budou participanté mnohem upřímnější a nebudou mi lhát, tudíž mi odpadly obavy o důvěryhodnost dat, alespoň částečně. Nicméně při výběru mých dalších participantů jsem se rozhodla již dále do vzorku nezahrnovat mé blízké kvůli udržení si nadhledu při výzkumu i ochraně našeho přátelského vztahu. Při rozhovorech s dalšími participanty, které jsem již osobně neznala, jsem se snažila ze začátku o navození příjemné atmosféry, kdy jsem si ještě před zahájením samotného rozhovoru s nimi povídala a přitom se snažila mimo jiné zjistit nějaké informace o nich, jako vzdělání, věk či náboženské vyznání.

Nejvíce jsem se obávala toho, že se mnou participanté nebudou chtít vůbec mluvit a probírat tak osobní záležitosti přede mnou. U všech participantů jsem se setkala na začátku rozhovoru se značnou nejistotou a obavami, protože se pro všechny jednalo o velmi osobní téma a nebyli si jistí, zda o některých věcech chtějí, či by se vůbec mluvit mělo. Dalším faktorem, který hrál v jejich nervozitě roli, bylo to, že tohle bylo jejich první setkání s kvalitativním výzkumem a nebyli si jisti, co mohou očekávat. Po čase se ovšem uvolnili a mluvilo se jim mnohem snadněji. Celkově promyšlenější postup jsme musela volit při rozhovorech s muži, u kterých jsem se mnohem více obávala neupřímnosti z důvodu, že jako ženě se mi nebudou chtít svěřovat se svými intimními zkušenostmi, případně že se budou stydět či naopak přetvařovat.

Během rozhovorů jsem se snažila také myslet na situaci lidí, kteří ho se mnou zrovna vedli, protože si uvědomuji, že se jedná o skutečně osobní témata, která v mnohých případech nemusí být každému příjemná k probírání a sdílení s cizím člověkem. Konkrétně témata jako nevěra, sexuální život a případné problémy ve vztahu byly nejčastějšími situacemi, kdy docházelo k napjatým situacím. Několikrát se mi stalo, že participanti nebyli schopni plynule pokračovat mluvit dál, případně se někdo rozplakal, v jednom případě bylo nutné rozhovor na nějaký čas přerušit na přání participanta a chvíli čekat, než bude schopný pokračovat. U některých otázek využili participanti možnosti mi na moje dotazy neodpovídat. Ve všech těchto případech jsem se snažila být k participantům empatická a co nejvíce jim situaci uvolnit, aby necítili nátlak, kdy jsem od tématu odešla a pak se snažila k němu opatrně vrátit. Emoční ochranu jsem se nesnažila poskytnout nejen svým participantům, nýbrž i sama sobě, jelikož se jedná o téma, které se dotýká i mě samotné. Zvláště jsem to pocítila ve výše zmíněných vypjatějších situacích, zvláště pak u jednoho konkrétního rozhovoru s participantem, kdy jsem měla poměrně značný problém udržet si odstup a situace byla velmi emotivní i pro mě.

Během vedení celého rozhovoru jsem se snažila o nenucenou příjemnou atmosféru, aby participanti neměli pocit nátlaku a zneužití. Myslím, že můj záměr se celkově povedl, protože participanti na konci rozhovoru projevili nadšení a zájem o výsledky mého výzkumu, případně si i mou práci přečíst. Někteří z nich dokonce byly za uskutečnění rozhovoru rádi, protože podle jejich slov „si mohli udělat reflexi svého současného vztahu a ujasnit si svou situaci.“

Jako jeden z nejdůležitějších aspektů ohrožující výzkum samotný i jeho výsledky považuji můj osobní postoj k tomuto tématu a jeho vývoj v průběhu práce. Během své práce jsem se musela vyrovnat nejen se svými

vlastními názory a hodnotami, které jsem se snažila uzavřít, nýbrž i s faktem, že jsem se na počátku svého výzkumu zamilovala a navázala nový vztah. Tato samotná okolnost by mi nepřišla u jiného výzkumu jako příliš významná, ale domnívám se, že ve spojení s mým tématem se jedná o podstatnou událost. Mou zásadní obavou bylo, jak může má současná situace ovlivnit validitu mého výzkumu a získaných dat, a pokud ano, tak jakým způsobem. Snažila jsem se postupně vybudovat si odstup a přistupovat k výpovědím participantů objektivně, čehož jsem se pokoušela dosáhnout vedením terénního deníku, kde jsem reflektovala nejen uskutečněné rozhovory, ale i své vlastní pocity a současnou situaci, na jejichž základě jsem pak lépe viděla možné špatné interpretace. Dále jsem se rozhodla uskutečnit jeden rozhovor jako participant, kdy jsem své spolužačce, která byla zasvěcena do mého výzkumu, svěřila svou osnovu rozhovoru, abych se lépe vžila do situace svých respondentů a byla schopná odhalit komplikace nejen na úrovni metodologie, ale i na úrovni komunikace mezi námi. Na druhé straně má subjektivní zkušenost s probíhajícím vztahem mi i v mnohém pomohla, jako bylo porozumění participantům v některých tématech a situacích, či sdílení podobné zkušenosti, které v mnoha případech pomohlo tak říkajíc „prolomit ledy“.

Po prvních zkušenostech v terénu jsem také mohla přehodnotit své představy a očekávání o průběhu výzkumu, jeho teoretickém backgroundu a tedy i možných výsledcích, které byly zpočátku poněkud naivní. Na základě svých zkušeností a nových teoretických východisek jsem mohla upravit osnovu rozhovorů, stejně jako doplnit literaturu k tématu podle nově vyskytujících se témat a lépe se pak orientovat ve výzkumu.

3.3 Etika ve výzkumu

Ještě před samotným začátkem rozhovoru na prvním setkání jsem participantům vysvětlila cíl a téma svého výzkumu a o jakých tématech se

spolu budeme bavit. Byly poučeni o tom, že mi nemusí odpovídat na otázky, které jim budou velmi nepříjemné a také že mohou rozhovor kdykoliv ukončit. Dále jsem všechny požádala o souhlas s nahráváním rozhovoru a následné použití získaných dat do své práce, s tou podmínkou, že nebudou zveřejněny nikde jinde ani jinak zneužity. Tato dohoda zůstala jen ústní, i přesto že participantům jsme nabídla stvrdit jí písemně.

Nicméně všichni participanté požadovali anonymní vystupování, což bylo příjemnější i mě samotné a přišlo mi to i vhodné kvůli citlivým informacím o jejich aktuálních vztazích i předešlých milostných zkušenostech, které jsem se během výzkumu dozvěděla. Participantům jsem proto přidělila nové pseudonymy, zkratky podle počátečních písmen jejich jmen.

3.4 Struktura rozhovorů

Svůj výzkum jsem započala již v létě 2018 dvěma pilotními rozhovory s participanty – jedním mužem a jednou ženou, na kterých jsem si chtěla vyzkoušet účinnost osnovy mnou vytvořených polostrukturovaných rozhovorů. Po provedení zkušebních rozhovorů jsem zjistila, že použitá osnova rozhovoru je nefunkční a je třeba jí upravit, stejně tak jako lépe nasměrovat vymezení mého výzkumu, jelikož se jedná o velmi bohaté a široké téma. Po přepracování osnovy rozhovoru a lepší teoretické ukotvenosti jsem znovu absolvovala další zkušební rozhovory. Tato osnova se mi v praxi osvědčila, tedy jsem do ní více nezasahovala. Předem jsem si nestanovila žádné požadované množství provedených rozhovorů, pokračovala jsem tedy v rozhovorech až do té doby, než se mi získané informace od participantů nezačaly opakovat a nedošlo k teoretické nasycenosti. Celkový počet provedených rozhovorů se ustálil na čísle 8, kdy jsem je provedla se 4 ženami a 4 muži.

K získávání potřebných dat jsem si zvolila polostrukturované rozhovory, které mi daly pevný rámec, kterého jsem se mohla držet a který mi pomáhal v komparaci výpovědí. Na druhou stranu jsem mohla otázky upravovat podle potřeby a jednotlivých participantů. Všichni účastníci výzkumu byli před začátkem rozhovoru poučeni o tématu mého výzkumu, ochraně jejich osobních dat a získaných informací. Všechny jsem se zeptala na souhlas s nahráváním rozhovoru na diktafon, s čímž všichni souhlasili. Každý z participantů byl stručnější v jiných tématech, stejně tak jako v jiných obsáhlejší, podle jejich vlastních zkušeností. Konečná délka rozhovorů se pohybovala mezi 50 – 120 minutami.

Osnovu rozhovoru jsem si rozčlenila na 4 stěžejní okruhy, které nejlépe postihují zkoumanou problematiku. Jednotlivé menší otázky v těchto okruzích byly vystaveny tak, aby finální rozhovory s participanty podaly pokud možno, co nejkomplexnější výpovědi o daném jevu. Okruhy osnovy jsou následující:

- 1) **Vlastní zkušenost**, tímto okruhem jsem zahajovala rozhovor, abych se dozvěděla něco o participantovi a jeho zkušenostech s láskou a partnerskými vztahy, přičemž stěžejní pro mě byl současný vztah. V průběhu úvodních otázek jsem si nechala vyprávět příběhy o tom, jak se se svým partnerem dali dohromady a jaké to bylo pro ně zamilovat se.
- 2) **Představa o lásce**, zde jsem se zajímala o samotné začátky vztahu, onu první fázi zamilovanosti a idealizace, tedy jak probíhala a jak jí vnímali sami participanté.
- 3) **Hodnoty ve vztahu**, tento okruh navazoval na předešlý tím, že mě zajímalo právě ono „odkouzlení“ a počátky racionálního budování vztahu pokud k této fázi u participantů došlo. Nejvíce jsem se zaměřila na věci, které považovali participanté důležité ve vztahu,

tedy ony pověstné pilíře vztahu a také to, jak se v současném vztahu sami cítí. U participantů, kteří v tomto stádiu vztahu ještě nebyli, jsem použila modelové situace a imaginaci, či jsem je požádala, aby dali příklad ze svého předešlého vztahu.

- 4) **Partnerský vztah**, v tomto posledním okruhu jsem se nejvíce zajímala o reflexi nejen současného vztahu participanta, ale i jeho minulých. Důraz jsem kladla na současnou situaci ve společnosti, co se týče konzumu a tlaků na její členy, a to jak jí vnímají sami participanté.

3.5 Zpracování a analýza dat

3.5.1 Přepis rozhovorů

První fází zpracování dat byl přepis audionahrávek rozhovorů. Oba tyto zdroje jsem se rozhodla pro zachování autenticity přepsat doslovně, tedy v nespisovném jazyce. Celé přepisy rozhovorů ke své práci nepřipojuji, jako prevenci proti zneužití citlivých dat po zveřejnění mé práce. U zde použitých úryvků rozhovorů též nebudu uvádět pseudonymy participantů, výjimku budou tvořit pouze ty výpovědi, u kterých tato informace bude důležitá. Jako další jsem k přepsaným rozhovorům připojila i své poznámky, které jsem si k nim vedla, abych si udělala ucelenější obraz o participantovi a získala i něco k pozadí probíhajícího rozhovoru jako bylo vzdělání, věk či rodinné zázemí nebo i poznámky k samotnému rozhovoru či reakcím participanta, které mi potom hodně pomohly zorientovat se v přepisech a během kódování. Zmíněné poznámky jsem se nejprve snažila vést během rozhovoru, ale kvůli rušivému efektu, jsem je později vždy sepsala bezprostředně po ukončení rozhovoru.

3.5.2 Analýza rozhovorů

Takto přepsaný a získaný materiál jsem podrobila otevřenému kódování, kdy jsem v daném textu hledala významové jednotky, kterým jsem později přidělila názvy – kódy, které nejlépe vystihovaly obsahy jednotek. Se získanými kódy jsem dále pracovala a snažila s kriticky zhodnotit jejich relevanci pro svůj výzkum. Na tomto základě jsem mohla vybrat nejpodstatnější kódy, do kterých jsem sloučila ty méně obsáhlé či jim podobné. K nim jsem dopsala vysvětlující poznámky či přímo výstižné citace z rozhovorů. Díky tomu jsem mohla v další fázi vytvořit ústřední kategorie, ke kterým odkazovaly ostatní kódy, a vytvářeli spolu vztahy. Ty se pak staly základní kostrou pro mou budoucí práci. V procesu analýzy dat jsem také pro ulehčení pochopení vztahů mezi jednotlivými kódy a vznikajícím konceptu pracovala s myšlenkovými mapami, které vznikaly již během procesu analýzy.

4 „Falling in and out of love“

V této kapitole se hodlám zabývat fenoménem romantické lásky a zamilovanosti nejen jako jevu „západní“ společnosti nýbrž celosvětového fenoménu. Romantická láska a zamilovanost jsou věci, které poznal, nebojím se říci, skutečně každý člověk a mnoho lidí na to vzpomíná jako na nejkrásnější období jejich života, kdy se v nich probouzela láska. Tento hluboký vášnivý cit je opěvován v nejedné písni či romantické knize a v průběhu tohoto stavu duše a srdce panuje představa, že je vše krásné a především napořád. Najednou však vše skončí a zamilovanost postupně vyprchá, aniž bychom věděli proč a jak. Tímto fenoménem odcházení zamilovanosti a ztrácení romantických ideálů a jak to prožívají sami mladí milenci, se budu zabývat ve druhé části kapitoly.

4.1 Zamilovanost

Romantická láska je spojená se silnou sexuální přitažlivostí k druhé osobě a směsicí emocionálních a citových tužeb, společně se silnou idealizací a mnohdy nerealistickým sněním o partnerovi (Karandashev 2011). Dlouho dobu byla romantická láska považována pouze za „západní“ fenomén, ale na základě nedávných objevů kulturních antropologů Jankowiaka a Fischera se tento názor začíná vytrácet. Tito vědci společně provedli výzkum na romantickou lásku a zjistili, že tento fenomén se objevuje ve více než 166 kulturách světa, byť je pokaždé jinak vyjadřována. (Jankowiak, Fischer 1992). Na základě tohoto zjištění by se dalo předpokládat, že samotná kultura, jež je hlavním faktorem, jež transformuje již zmíněnou vášnivou lásku do podoby romantické lásky (Karandashev 2011). Dalo by se říci, že kultura dává vášnivé lásce prostor, skrze její formování do požadované podoby, jež jsou v souladu s tradicemi a potřebami dané kultury. Toto snažení tedy konstruuje představu o romantické lásce a má vliv nejen na idealizované pojetí lásky, ale i na chování a expresi každého jednotlivce. Vlivem neustále postupující globalizace a modernity se „západní“ pojetí romantické lásky stává stále více a více mezinárodním fenoménem (Lindholm 2006). Neodmyslitelný vliv na tento progres má vzrůstající vliv kapitalismu a komerce, jež rychlým tempem roste i mimo „západní“ společnosti a přináší do nich ideály o lásce, převážně skrze masmédia a technologie. Nejen proto se dá láska charakterizovat jako produkt vzniku komerce a kapitalismu, jež nutně vedl k individualizaci jedince ve společnosti (Illouz 1997; Giddens 2012). Jako taková je láska zprostředkovávána skrze filmy, romantické seriály či reklamy, v níž je vždy vykreslena pouze ve spojení s dokonalým krásným světem a podává tím pádem mnohdy zkreslené představy o lásce, čímž dochází k deziluzi a to převážně u mladých lidí, jež jsou těmito médii přehlčeni a nemají ještě vlastní životní zkušenosti s těmito milostnými city.

4.1.1 Vliv okolí na představu o lásce

Kromě masmédií a technologií má nezanedbatelný vliv na partnerské vztahy a lásku u jedince i jeho blízké okolí, které je u dnešních mladých lidí převážně tvořeno jeho přáteli a spolužáky více než jeho rodinou. Právě na tuto skupinu se odkazovali sami participanti, byť nepřímo. V mnoha případech vzpomínali na své přátele a jejich zkušenosti či názory nebo se odvolávali na nepsaná pravidla, jak má láska a vztah vypadat. Právě skrze tyto představy a nepsané normy je utvářen běžný diskurz o tom, jak má vypadat zamilovanost a skrze něj jsou jedinci manipulováni a nuceni k tomu, aby tyto normy přijali za vlastní, chtějí – li se vyhnout vyčlenění ze své skupiny a následné ostrakizaci.

Byl hrozně hezkej a byl hrozně milej a já jsem byla strašně zamilovaná, ale úplně jako takový ty motýlky v břiše. Ale bylo to takový hrozně hezký, takový ty romantický procházky a do tmy venku a takový to, že je to hrozně hezký..., (žena, 23 let)

S potřebou zapadnout a být uznáván svými vrstevníky úzce souvisí touha po zvýšení svého vlastního statusu ve společnosti. Jednou z možností, jak toho dosáhnout, je mít partnera a vztah, neboť status jedince roste podle jeho úspěchů v „randění“ s druhými. Tento rys se opakoval převážně u mužů, kteří zdůrazňovali své předešlé zkušenosti a potřebu mít partnerku, více než u žen. Kořeny tohoto rozdílu spatřuji v podstatě toho, že mužský status je závislý i od jeho sexuálních úspěchů. Touto problematikou se ale budu zabývat až v další kapitole, věnované sexualitě. Dalším značným rozdílem bylo vyzdvihování předností ideálního partnera. Muži i ženy hovořili o společných zájmech a charakterových kvalitách, které si lišili u jednotlivých osob. Rozdílem však bylo, že ženy u svých partnerů více hovořily o jeho charakteru, perspektivnosti a faktorech, jež ovlivňují praktičnost vztahu. Muži naproti tomu sice také hovořili o charakterových kvalitách své partnerky, ale mnohem více zdůrazňovali její vzhled. Jak jsem

již zmínila sexuální přitažlivost je nezbytná pro vznik romantické lásky a touhy po druhé osobě. Mladí lidé rozhodují o svém budoucím partnerovi také, dle jeho fyzické přitažlivosti, jelikož se domnívají, že pokud je jejich partner fyzicky atraktivní, jsou více spokojeni sami se sebou a zvyšují tím i svou prestiž. (Katrňák 2000; De Jong, Collins 2017). Tato podmínka se odráží v představě o kráse a pojmání lidského těla. Illouz (2012) spatřuje důvody právě v masmédiích, jako jsou například filmy či časopisy, které skrze vizualizaci přetvářejí naše představy a hodnoty.

To člověk přijde, má holku, nevím, která má, ty vole, která je pěkná, která je chytrá a která má obrovský kozy. Ale pak vidí holku, která má, která je o trochu pěknější, o trochu chytřejší, tak za ní přejde. (muž, 22 let)

Moje partnerky vždycky byly ideál krásy, takže...Asi ne, já jsem nikdy neměl ošklivou holku...(muž, 21 let)

Masmédia a komerce neovlivňují nejen naše představy, ale také naše touhy a požadavky. Tím, že žijeme v komerční společnosti, jsme vystaveni vlivu konzumu, jenž transformuje naše očekávání a hodnoty, v tom smyslu, že nám rostou nároky a stále požadujeme víc. A pokud nám současný stav či partner nevyhovuje, domníváme se, že jej můžeme vždy vyměnit za lepší či si vyzkoušet více vztahů, abychom se cítili lépe. Tato praxe odpovídá na názor Illouz (2012), která říká, že touha po romantice a lásce je spojená s imperativem po konzumaci.

„Aha, já mám teďko na tuhlectu, ale za rok budu mít na tuhlectu. Takže si počkám, spokojím se.“ Víš, že funguje to jak na tržišti,...(muž, 23 let)

Hlavním rysem, který opakují všichni participanti při vzpomínání na své období zamilovanosti, jsou silné, proměnlivé a nezachytitelné emoce, které je po celou dobu provázejí a jež jim často signalizují, že jsou zamilovaní. Jako příklad dávají nejčastěji ony pověstné motýlky v břiše,

tlukot srdce a nevysvětlitelnou tíseň. Tyto emoce často spojují i s možností dělat různé, netradiční a bláznivými aktivity, kterých se za běžných okolností neúčastní. Dle tohoto popisu zkušenosti se zamilovaností lze usoudit, že pro participanty se vždy jedná o výjimečnou událost, téměř transcendentní zkušenost s druhou osobou, díky které mohou opustit rutinní život a zažít něco fantastického o čem často sní.

....to zamilování je takovej vstup múzy do života. ... že jsme chodili po nocích na hřbitovy a přelízali jsme ploty... (muž 22 let)

4.1.2 Očekávání

Byť vliv masmédií a technologií není jedním z hlavních témat, kterými se ve své práci zabývám, je nezbytné je zde zmínit, neboť většina participantů na ně odkazuje. Zde je zmiňují nejčastěji ve spojení s ideálním partnerem či při popisu romantické lásky a zamilovanosti. Při jejich popisu ideální představy romantické zkušenosti či období, kdy byly skutečně zamilovaní, je možné nalézt paralely s klasickými romantickými filmy. V obou těchto narrativech, mých participantů i filmových příběhů, se objevuje krásné prostředí, dokonalost a především ideální partner v kombinaci s dobrodružstvím, díky čemuž vystupují jeho aktéři z každodenního života. Je možné říci, že se participanti do značné míry ztotožňují s hrdiny těchto příběhů a jejich životy a následkem toho přenášejí svá očekávání do svých reálných životů. Neboli jak říká Illouz, „Člověk si představuje a předvídá emoce, které byly vyvolány prostřednictvím mediálního obsahu.“ (2012, 210).

No, ne, to funguje vždycky v těch amerických filmech. Takhle to tam přesně je ukázaný, ty seriály., muž, 23 let

V této chvíli docházelo u participantů k zlomové situaci v jejich vztahu, jelikož jejich „dosavadní zkušenosti byly porovnávány

s existujícími modely toho, jaké by měly být“¹ (Illouz, 2012, 226), docházelo k jejich vyhodnocování, jež vždy neodpovídalo představované realitě.

4.2 Odkouzlení

4.2.1 Zklamání

Kvůli tomuto procesu, během kterého se začínají ukazovat první chyby na původně skvělém partnerovi, jsem nazvala kapitolu „odkouzlení“, neboť dochází k často tvrdé deziluzi nejen partnera, ale i snů a očekávání. Jak participant sami popsali, zamilovaný jedinec je postupně konfrontován s realitou, ve které začíná poznávat skutečnou tvář svého milého a s tím i překážky ve vysněné budoucnosti, jež předtím neviděl, nebo spíš nechtěl vidět. Postupně dochází k vyprazdňování původních ideálů a k prvnímu zklamání, se kterým je nutno se vyrovnat.

Řekla bych, že v mnoha případech to byla jen ideologie, realita byla trochu jiná. Trošku hodně odlišná. Ale já si myslím, že je to úplně přirozené. (žena 22 let)

Zajímavé na tomto celém procesu je, že participant vědí už předem, že k němu dojde a počítají s ním, jak sami všichni řekli. Někteří z nich to nazývají sejmutím „ružových brýlí“ z očí a racionálním pohledem na situaci. Přesto všechno, když k tomuto sejmutí brýlí dojde, všichni zažívají zklamání, i když s ním předem počítají. Návaznost k tomu nacházím v dalším sdělení, ve kterém se opět všichni shodovali, a sice ze strachu z „odkouzlení“. Jak jsem již vysvětlila výše, čas zamilovanosti je pro většinu lidí, tím nejkrásnějším obdobím života, minimálně nejkrásnějším obdobím vztahu, a proto se také většina mých participantů obává, že brzy skončí a po něm nastane již zmíněné vyprchání a po něm nudný stereotyp a práce na budování skutečného vztahu.

¹ Volný překlad z ang. originálu

A bylo to jasný, bylo to idealizovaný, to je právě tou zamilovaností, každej vztah si idealizuješ, protože seš prostě zamilovaná, všechno vidíš třeba růžovejma brejlema, ale po čase to fakt není už tak idealizovaný. Ale zase je to otázkou formy, protože měníš ty věci, který idealizuješ. Chápeš, na začátku jsou ty ideály... (žena, 23 let)

...že máš pocit, že by to takhle mohlo bejt na pořád. A pak to skončí, jedete domů a na konec jsem možná rád, že to skončí, protože mi to nekazí ty ideály. (muž, 22 let)

4.2.2 Sebereflexe

Po prvním oklepání z tohoto „šoku“ z reality byli participantů postaveni před rozcestí, kde si museli vybrat cestu, jak pokračovat dál. Giddens (2012) hovoří o potřebě neustálého auditu ve vztahu a opakovanému zhodnocování současné situace a perspektivnosti vztahu do budoucna. K tomu je ale podle něj v první řadě potřeba sebereflexe, aby si jedinec odpověděl na otázky, co si přeje do budoucna a zda chce v tomto vztahu dále pokračovat. V této situaci hraje velkou roli potřeba vložit důvěru do svého partnera a jeho počinání a zbavit se nejistoty, zda jsou jeho city skutečné a hlavně rovny těm našim. Jinými slovy je nutno vše vsadit na integritu druhého a věřit, že se investice zhodnotí (Bauman 2013). Participantů se zde dělili na dvě části, na ty, kteří zvolili racionální pohled na situaci, a pokračovali a snažili se ve vztahu pokračovat a budovat společná pouta. Druhou půlkou, která byla v menšině, byli tací, kteří situaci vyhodnotili jako bezperspektivní či pouze nechtěli ve vztahu pokračovat z důvodu, který bych nazvala strach ze stereotypu. V těchto případech participantů využili možnosti „spásy rychlé změny“ (Bauman 2013) a odešli před budováním pevného vztahu opět do fáze zamilovanosti s někým jiným.

Každý si představuje tu idealizovanou lásku, která bude na celý život, ale jakmile přijde jeden problém, tak ta láska na celý život mizí, protože vidí ten problém a nechce se jím řešit, protože ví, že může jít za někým jiným, který ty problémy řeší

nebude. Ale neuvědomují si absolutně to, že bude řešit zase další problémy. To je ten problém. (žena, 22 let)

Nelze zde generalizovat konkrétní doba, za kterou došlo k vyprchání zamilovanosti, neboť ta se u jednotlivých participantů lišila, někdy dokonce v řádu měsíců. Kořeny tohoto rozdílu nacházím v individuálních osobnostech každého z participantů, jako je třeba náklonost k romantice a pak také předešlé zkušenosti ze vztahů. Nicméně při vyprávění každého dalšího příběhu o nové lásce, vždy zmínili opět období zamilovanosti, i když věděli, že bude následovat tvrdší vystřízlivění. Opětovné zamilování se navzdory známým nepříjemnostem spatřuji jednak v tom, že jak bylo řečeno, pro participanty je to jedno z nejkrásnějších období ve vztahu a jednak v tom, že není v lidských silách se mu žádným způsobem ubránit. Po analýze jednotlivých vztahů od každého participanta jde vyvodit, že s každým dalším vztahem jsou participanti více racionálnější a mnohdy také dbají na to, aby jejich vztah měl dobrou perspektivu do budoucna, což příkládám nejen počtu zkušeností, ale také rostoucímu věku. Tento rys byl viditelný převážně u žen, které již uvažovali o budování dlouhodobého svazku a usazení se. Tento rozdíl v potřebě hledat dříve pevný svazek oproti mužům, je u žen způsoben tím, že jsou nuceny dříve ukončit vyjednávání kvůli možné reprodukci, zatímco muži naopak jsou kvůli statusu toto vyjednávání nuceni prodlužovat a případně hledat další partnerky. (Illouz 2012)

Bála jsem se, aby mě to nepřešlo, aby se to nepokazilo. Protože jsem věděla...To jsem chtěla říct, že jsem nechtěla v tu chvíli, aby to zase po roce a půl skončilo nějakým zklamáním jako teďka. Že už jsem prostě chtěla, ne říkám už chci prostě partnera na celý život a prostě v tu chvíli to samozřejmě to bylo těžké říct: ano ty jsi na celý život. (žena, 22 let)

5 Sexualita

„Sexualita je sociální konstrukt, operující v polích moci, nikoli prostě sada biologických popudů, jež najdou nebo nenajdou přímé naplnění.“ (Giddens 2012, 33)

Abychom lépe porozuměli současnému pohledu mladých lidí na jejich sexualitu, je nutné se podívat na pozadí, kterým je tvořena. Anthony Giddens (2012) vysvětluje změny v pojmání lidské sexuality jako následek modernity a společenských změn, které měly následně vliv na všechny moderní instituce, tedy i sexualitu. Během posledních desetiletí probíhá sexuální revoluce a vymaněním se starým pořádkům se jedinci dostává více svobody v otázce sexuální volby. Následkem těchto možností a rostoucího vlivu erotického průmyslu si nastupující generace žádá vyšší nároky v oblasti sexuálního života ať již v předmanželských vztazích či později v manželství samotném. Změna se také projevila v pohledu na předmanželské sexuální vztahy a panenství, kdy už ani jedno z pohlaví nepovažuje imperativ zachování čistoty do manželství za normu a mládež si sami volí, odkdy chtějí sexuálně žít.

5.1 Diskurz

V otázce sexuální svobody existuje zdánlivě rovnost, avšak ve skutečnosti tomu tak není, jelikož mužská i ženská sexualita je pevně svázána se statusem ve společnosti. Zatímco status muže úměrně roste se sexuálními úspěchy, ten ženský s ním klesá. *„To znamená, že je-li sexualita pro muže jedinou podmínkou boje, postavení a prestiže, pouze tehdy pokud se mohou ukázat ve vítězství nad ostatními muži.“* (Illouz 2012, 80). Se stejným problémem jsem se setkala i u svých participantů, kdy bylo vidět, že ženám se hůře hovoří o jejich bývalých vztazích či krátkodobých partnerech. U mužů byla situace zcela opačná, ba naopak byl vidět živý zájem o konverzaci a sdílnost z jejich strany. Z této rozdílnosti se dá usoudit, že přesto že *pro forma* již

panuje rovnost v sexualitě, ve skutečnosti tomu tak není. Dalo by se říci, že ženy celkově víc dbají na to vypadat zdrženlivě, zatímco muži naopak kladou důraz na své úspěchy v rámci jakéhosi „étosu mužské dobyvačnosti“. V tomto případě není možné vnímat, že výhoda je pouze na straně mužů, byť mají větší prostor pro vyjádření své sexuality, na druhé straně jsou nuceni jí nějakým způsobem naplňovat, aby dostali požadavkům svého okolí.

Když někoho mám, tak se na mě koukaj úplně jinak než, když nikoho nemám. Počítaj, já bych to úplně řekl, že počítaj se mnou tak, že jsem ten týpek, kterej dokázal někoho ulovit. A nejsem ten chudák, kterej brečí doma večer do polštáře. (muž 22 let)

Participantů se často odvolávali na jakousi sociální normu, jak mají probíhat sexuální vztahy, a podle které se řídili, aniž by se tento fakt sami výrazně uvědomovali. V naší „západní“ společnosti by se dalo hovořit o sexuální normativní svobodě (Illouz, 2012), ve které byla sexualita restrukturována systémy moci a v níž jsme ovlivňováni diskurzem, jež nám dává nepsaná pravidla, jak se máme chovat. „Civilizace znamená disciplínu a disciplína implikuje kontrolu vnitřních popudů, která, aby byla účinná, musí být zvnitřněná.“ (Giddens 2012, 27). Usuzuji, že i mí participantů se snažili naplnit tato očekávání druhých, aby se vyhnuli sankcím a vyloučení ze své skupiny.

Já jsem to moc chtěla a nelituju toho. Lidi kolem mě už začali sexuálně žít a bylo to normální. Kdyby to bylo tabu, tak bych určitě tolik nespěchala. (žena 22 let)

5.2 Sex jako investice

Další aspekt, který participantů zmiňovali je role sexu v samotném vztahu mezi nimi. Pro všechny participanty je to nezbytná součást jejich partnerského soužití, dokonce tak moc, že všichni uvedli, že neuspokojivý sexuální život s partnerem by byl důvodem pro jejich rozchod. Zde by se dalo uvažovat o sexu jako o nutné investici do vztahu, kterou do něj musí

vkládat obě strany a neustále dbát o to, aby naplňoval očekávání obou partnerů. Menší rozpory se ukazovaly v pozici sexu na začátku vztahu. Obě pohlaví uvedla, že v ohledu na potřebu uspokojivého sexuálního života, je první sex něco jako „test“ na začátku vztahu, jak toho druhého lépe poznat a jak ve vztahu dále pokračovat.

Je to hlavně v tom, že dneska bych nespěchala. Třeba vím, že dřív bych do toho spěchala možná víc, když jsem byla mladší. Chtěla jsem to mít hned všechno za sebou a řekla jsme si jo, čím dřív to bude, tím to bude stvrzenější, bude to lepší. (žena, 22 let)

Takhle, my jsme spolu spali právě, než jsme spolu začali oficiálně chodit, takže dobrý, to už jsme se už v týhle rovině poznali. (žena, 23 let)

Avšak menší rozpor se projevoval v porovnání s ženami, které sexuální akt vnímaly více citlivě a mělo to pro poněkud důležitější aspekt, zvláště pokud mluvili o svém prvním sexuálním partnerovi. V tomto případě často zmiňovaly, že si chtěli být jisté, že tuto zkušenost budou sdílet s tím „pravým“. Sex byl tedy pro ně o něco větší investicí do vztahu než pro muže. V kontrastu k tomu ale bylo další sdělení, a sice že už to chtěly mít za sebou stejně jako každý. Zde se je vidět rozpolcenost žen, kdy na jedné straně chtějí tuto zkušenost sdílet, ale na té druhé se bojí, že partner není ten pravý a zároveň, že budou označeny za málo zdrženlivé. V tomto světle vnímám sexuální vyjednávání jako mocenský vztah, kdy kus větší moci mají naopak ženy díky své pozici. Oproti nim ale stojí jejich partner, který bere také sexuální vztah jako důležitou věc, ale naopak od své partnerky se snaží vyhovět imperativu „mužské dobyvačnosti“. Tuto situaci bych nazvala jako dvoubřítá sekera, kdy ženy mají poslední rozhodnutí ve svých rukou a mohou vést „vyjednávání“, na druhou stranu si jsou vědomy toho, že se jednou rozhodnout musí, pokud chtějí ve vztahu pokračovat.

Samozřejmě беру to jako posvátnou věc, ale asi ne až do takového určité míry, že bych si na to čekala až po svatbě nebo měsíce. (žena, 22 let)

Za velmi zajímavé považuji zjištění, že po tomto všem, všichni participanté rozlišují mezi láskou a sexem samotným, kdy valná většina z nich měla sexuální zkušenost s člověkem, který v tehdejší době nebyl jejich trvalým partnerem a ani takový vztah s ním neplánovaly. Oproti všem participantům stojí v opozici jedna participantka, která se vymyká názory i hodnotami v otázkách sexuality a stejně tak nevěry, kterou rozeberu v další kapitole. Co se týče sexu, zaujímá více konzervativní názor, než všichni ostatní a nepraktikuje ani nesouhlasí s myšlenkou možnosti „zkoušení“ partnerů před tím, než s některým zůstane na trvalejší dobu. Odlišný postoj k těmto otázkám přikládám tomu, že se přiklání a pohybuje k diskurzu tvořeným její rodinou a blízkými přáteli, se kterými sdílí společnou víru, více než k tomu tvořené jejími spolužáky a širším okolím.

To rozhodně ne prostě u těch neměla jistotu, že to není pravý tak určitě s ním bych si nic nezačalas tím sexem. To pro mě opravdu znamená hodně, takže něco jak když teď čtu takovou knížku manžel manželka snoubenci, když jsou zasnoubení taková ta čistá žena nebo dívka ještě, která není vdaná, která si vlastně to svoje tajemství prostě nechává pro toho svého manžela je to takové... (žena, 20, let)

6 Nevěra

Když jsme si nyní popsali strastiplnou cestu pro výběr správného partnera, přes navázání důvěry s ním až po investice a oběti, které do vztahu vkládáme, vyvstává nyní otázka, jak vysvětlit partnerskou nevěru, která se po tomto dlouhém procesu budování vztahu jeví jako naprostý paradox. Je nezbytné zmínit, že se rozděluje sexuální a sociální monogamie, jež v některých kulturních okruzích, jako je i ten náš, splývá v jedno a totéž (Young, Alexander, 2016). Oba dva se pojmají jako požadovaná norma a její odchylka, tedy v tomto případě nevěra, je stigmatizována jak společností, tak jedinci samotnými. Přesto všechno k ní ale opakovaně dochází. V následující kapitole se budu zabývat právě paradoxem nevěry, její pozicí v partnerských vztazích a důvody, které k ní vedou.

6.1 Nevěra v historii

Stejně jako se liší pojmání nevěry napříč prostorem, mění se jeho pojetí i napříč časem. Není možné podat jednu jasnou definici nevěry, která by mohla platit pro všechny společnosti ve všech časech. V archaických i starověkých státech byl prostor pro nevěru určován nejen pohlavím, čímž muži byli vždy privilegováni, ale i původem a bohatstvím, jež určovalo status jedince. S prvními pevnými normativními pravidly přišla až křesťanská církev a její ideál manželského života. Až do této doby bylo zvykem, hlavně ve vyšších vrstvách, praktikovat polygynii, konkubinát či sériovou monogamii.² Až počátkem druhého tisíciletí se církvi podařilo prosadit nerozlučitelnost manželství, alespoň *de iure*, a manželská nevěra se tak stává jevem ohrožující společenský řád, rodinu a legitimitu dětí (Brezina, Lojek 2015). Trestání takovýchto právních deliktů se pak opět i v křesťanském pojetí lišilo podle oblasti a také podle období. Ve většině případů byla vždy vina přikládána ženě, zatímco mužská nevěra nebyla

² Systém, jež umožňoval muži se bez problémů opakovaně rozvádět a mít více manželek po sobě.

nijak potírána, jen ve výjimečných případech byl uplatňován rovný přístup na provinění muže i ženy. Tresty za nevěru se pohybovaly od těch nejméně tvrdých, jako bylo pokání až po ty nejtvrdší jako zmrzačení či poprava. Ovšem i v dogmatickém středověku lze nalézt výjimku, kterou zde tvořila dvorská láska, jež jako naprostý ideál lásky pojímala pouze lásku mimomanželskou. Zjednodušeným vzorcem těchto příběhů je rytíř – vazal svého pána, jež bezmezně touží po paní svého chlebodárce. Ovšem tím, že je láska nenaplněná a jen platonická, nejen že neohrožuje vytvořený systém monogamního manželství, ona ho přímo potvrzuje nepřímým vlivem skrze pravidla dvorské lásky – tedy nenaplnit touhu – a podporuje vazalský systém – pán a jeho rytíř.

V průběhu staletí docházelo k uvolňování a opět zpřísnování mravů a změnám pohledu na sexualitu, ovšem pohled na manželskou nevěru se příliš výrazně neměnil. I nadále zůstávala žena v nevýhodné pozici a její nevěra byla vždy odsouzena jako horší od té mužské. K první větší svobodě dochází až v 20. století s nástupem průmyslové revoluce a výměně starých hodnot za nové. S nástupem individualizace člověka ve společnosti, jež s sebou přinesl technický rozvoj, dochází k rozvolňování příbuzenských a sociálních pout a člověk se ocitá mimo přísnou kontrolu a dostává možnost vlastní volby a svobody.

6.2 Kouzlo nevěry

Většina participantů v mém výzkumu přiznává, že se někdy ve svém současném či předchozím vztahu setkala s nevěrou, ať již jako samotní aktéři nevěry či jako podváděná strana. Oproti nim stojí menšina, která tuto zkušenost v žádném svém vztahu neměla. Společně se však shodují a udávají dva nejčastější důvody nevěry, které se buďto dopustili sami nebo se domnívají, že to bylo primárním důvodem pro nevěru jejich partnera.

Prvním z těchto důvodů uvádějí osobní problémy spojené se vztahem či přímo s partnerem. Jako nejčastější příklady uvádějí příliš velkou rozdílnost s partnerem a neshody, jež často vedou k hádkám a špatné komunikaci. Podle jejich výpovědí se tyto stavy vracejí opakovaně a jsou stále dlouhodobější, čím déle jsou spolu ve vztahu. Z výpovědí participantů se dá usoudit, že jak se stále zkracují intervaly relativního klidu a štěstí, tím méně mají chuť spolu problémy řešit a se vzniklou situací cokoliv dělat. Kromě poklesu emočního zájmu a společně strávených chvil uvádějí i snížení či úplné vymizení sexuálního života. Jak dokazují výzkumy, úbytek sexuální aktivity mezi partnery je i způsoben společným bydlením a dlouhým svazkem. Jednoduše by se dalo říci, že čím déle jsme s jedním partnerem, tím více nám klesá sexuální apetit spojený s jeho osobou. Faktem ale zůstává, že *život s někým nesnižuje naši schopnost užít si samotný sex. Takže se pak stane, že máme opravdové a pevné pouto – závislost – na tom druhém, ale máme o něj menší sexuální zájem a jsme schopní zajímat se o sex s někým novým.* (Young, Alexander 2016, 223).

Ze začátku to pro mě bylo mnohem víc důležitější (sex ve vztahu). Ze začátku jsem, ze začátku jsem si to bez toho nedokázal představit teď je to takový to, že mám k tomu mnohem laxnější přístup. Čím dál tím méně je pro mě důležitější. (muž, 22 let)

Právě zde mnohdy došlo k zlomovému okamžiku, kdy si participantů uvědomili pokles svého zájmu o partnera a vztah ze své strany a mnohdy ho pociťovali i ze strany svého partnera a podle jejich slov bylo třeba dodat vztahu jiskru. Zde je ale vidět past, do které se sami chytili. Na jedné straně chtějí zachránit svůj vztah, na druhé nemají chuť a mnohdy ani neví jak problém řešit a komunikovat spolu. Ba naopak často volí útěk za jinými přáteli, či, což je častější varianta, do virtuálního světa internetových sítí. Vliv sociálních sítí a možnost navazovat nové vztahy stejně rychle jako je rušit,

silně ovlivnila naši schopnost komunikace a reflexe partnerských vztahů (Hoobs a kol. 2016)

Kdežto dneska, já nevím, my jako internet a je tam spousta dalších lidí, kteří nám napíšíou a jsou tam a můžeme se s nima bavit a takhle. Vlastně k čemu bysme potřebovali toho partnera, který nám leží doma a nemá potřebu se s náma bavit.
(žena 22 let)

Možnost nevěry se participantům v mnoha případech jeví jako řešení jejich vlastního problému a únik z každodennosti. Právě díky tomu, že se v mnoha případech jedná jen o krátkodobou záležitost, není třeba s druhým navazovat tak blízkou intimitu jako se svým stálým partnerem, není třeba řešit jakékoliv problémy a ani není třeba vkládat do tohoto vedlejšího vztahu tolik energie a času. Okolnosti takto zařízené nevěry spolu s anonymitou jim umožňují opustit na chvíli svůj vlastní život a pak se do něj vrátit bez obav, že by o něj přišli a s ním i o své investice, jež do něj vložili a zároveň si s sebou přinést nový elán.

Celkově toho nelituji...Není to ideální, ale posunulo to náš vztah dál. A teď nám to zase klope. (žena, 22 let)

Když má ten jeden nějakou třeba krizi nebo něco, ale není to probíha krize jako že týden, беру to jako dlouhodobý hledisko, ale nechce to přejít, tak si myslím, že to může pomoci, ale musí to být jednou, jednou bez citu a nesmí to prasknout. (žena, 23 let)

U tohoto uvedeného důvodu nevěry je nutné zmínit, že sami participanté podle jejich slov, po uskutečnění nevěry nepociťovali až takové výčitky svědomí, jako tomu bylo třeba u nevěry ve zkratovém chování či pouze z vášně. Z výpovědí participantů vyplývá, že v těchto případech si své jednání omlouvali problémy a neshodami se svým partnerem či složitou životní situací a neochotou či neschopností problémy řešit. Cítili se sami tedy

k tomuto „řešení“ situace dotlačeni okolnostmi či samotným partnerem, jež si „za to mohl sám“, jak jedna participantka naznačovala. V této situaci se z role viníka umístili do role oběti.

Jako druhý důvod nevěry participanti uváděli chtíč či zkratové chování, které by se dalo označit za tzv. „jendnorázovou“ nevěru. K tomuto typu nevěry nelze nalézt jednotný přístup participantů. Pro jedny je to celkem pochopitelná, byť nepříjemná záležitost, pro druhé nepřeklenutelný problém, jež nechápou. Tyto dva přístupy nejsou podmíněné ani pohlavím ani věkem participantů, nýbrž jejich životními zkušenostmi a hodnotami v životě. Do této situace se participanti sami či jejich partneři dostali převážně následkem vlivu alkoholu či se jednalo o představu řešení krize v jejich partnerském životě.

Těmto chvilkovým možnostem nahrává fakt, že sexuální uspokojení je nám v dnešní době více přístupné než kdy jindy a je nám opakovaně podsouváno skrze masmédia a okolí. Z příběhů a postojů, které mi byly zprostředkovány participanty, se dá usoudit, že dnešní mládež se ocitá pod tímto tlakem a vyhlídka krátkého dobrodružství se může jevit velmi lákavou, zvláště pokud se dá omluvit vlivem alkoholu, selhání morálních zásad či obtížnou soukromou situací.

Shrnout všechny důvody pro nevěru sdělované mými participanty je nemožné, stejně jako odlišné postoje k různým druhům nevěry. Analýzou mého výzkumu ovšem padá stereotyp „Ženy chtějí lásku, muži sex.“ Jak je patrné z mého výzkumu, obě pohlaví mohou podvádět pro oba důvody a mnohdy se nejedná jen o tento jeden. Celá situace je mnohem složitější a jedná se o kombinaci více vlivů na jejich chování.

6.3 Racionalizace

Jak již bylo nastíněno výše, budování vztahu je mimo vzájemné důvěry a intimity spojeno také se sebeobětováním se a investicemi. Tím se ze vztahu stává velmi nákladná investice, do které vkládáme svůj čas, energii a v neposlední řadě peníze. A tímto prizmatem je potom nutné se dívat i na nevěru, jež naše investice značně ohrožuje.

Participant, jež se přiznali k tomu, že někdy v minulosti byli svému partnerovi nevěrní, zároveň uvedli, že neplánovali svého současného partnera opustit. Stejný názor převládal i u participantů, kteří sami nevěrní nikdy nebyli, ale o případné nevěře také nepřemýšleli jako o možnosti změnit stávajícího partnera. Na jev, kdy jsou lidé nevěrní, ale zároveň si udržují vztah doma, poukazují také Young a Alexander ve svém díle *Chemie mezi námi* (2016). Důvod vidí v tom, že nevěrný jedinec si stále cení vztahu, jež má doma a následkem toho vede dva paralelní vztahy, jeden s „oficiálním“ partnerem, druhý oddělený s dalším. U takového vztahu nepředpokládáme většinou dlouhého trvání, ale naopak je nám milejší krátkodobý románěk. Děje se tak proto, že vztah samotný je velmi nákladná záležitost a bere nám veškerý volný čas. V případě, že se rozhodujeme, býti nevěrní je nutné zvážit možná rizika a odměny, které by z našeho činu plynuli a rozhodnout se na základě logiky, protože je možné, že v případě špatně provedené nevěry, jež vyplave na povrch, můžeme přijít o všechny investice, které jsme do vztahu vložili. V konkrétní chvíli, kdy se o nevěře rozhodujeme, pokud se dá říci, že toto rozhodnutí je záležitostí jen pár chvil, jsme nuceni svést boj mezi rozumem a chtíčem. Aneb jak poznamenala jedna participantka, je to pouze záležitost našeho sebeovládání a priorit.

Jsou kolem mě lidi, chlapi, kteří by teoreticky mohli jako být potencionálními milenci na jednu noc, ale vím, že se dokážu ovládnout v tu chvíli nebo pro mě to rozhodně

není tak těžké na to abych si uvědomila, že mám doma prostě přítele, kterého miluju. Myslím, že by to měl dokázat asi každý. Takže to neomlouvám. (žena 22 let)

Požadavek sexuální (i emocionální) exkluzivity je zde důsledkem dlouhého procesu sebeodhalování se druhému a navazování důvěry, stejně jako potřeby ochránit své investice do partnera a vztahu a tím svou vlastní budoucnost, ale zároveň případné zlomené srdce. Pro tytéž důvody participanti odpustili nevěru svému partnerovi nebo by ji případně odpustili. Kromě lásky k partnerovi, by potřebovali k odpuštění také vidět ve vztahu perspektivu. Ve většině případů ženy zmiňovaly, že aby svému partnerovi odpustily nevěru, musely by vědět, že jejich vztah má budoucnost a to i na vzdálenější budoucnost několika let, zatímco u mužů na to důraz kladen nebyl. Ze stejných důvodů by se rozhodli svou nevěru tajit. V tomto případě panoval rozpor mezi muži a ženami, kdy by všechny ženy chtěli partnerovi přiznat své pochybení, ale zároveň by raději nechtěli vědět o tom jeho, protože se obávali, že by se jejich důvěra zničila. Na rozdíl od nich by muži své partnerce o nevěře pravděpodobně neřekli, ale stejně jako ony by raději nechtěli vědět o jejich nevěře.

Že chápeš, nemám ty růžový brýle, tak jsme spolu skoro 6 let, tak se na to taky tak dívám, žijeme spolu 2 roky, tak ježišmarja, tak holt máš nějakou krizi, dobrý, tak ok. (žena, 23 let)

6.4 Diskurz

Otázka, zda se svěřit s nevěrou či nikoliv není spojena pouze s obavami o reakci partnera, ale také našeho okolí. Všichni mí participanti při první otázce týkající se nevěry, změnili své chování. Jejich výpovědi byly více strohé a úsečné, při odpovídání se snažili vyhnout jakémukoliv očnímu kontaktu a byla znát značná nervozita. Téma partnerské nevěry je stále velmi intimní ve společnosti a není zvykem se o něm bavit, i když se již stala běžnou součástí většiny svazků. Naopak stále se nevěra vnímá jako stigma,

pro toho kdo byl nevěrný, nebo stal obětí nevěry. Snaha utajit mimomanželský poměr se opírá o obavy z dopadů mimo soukromí život, které s sebou nevěra nese, jako je vliv na kariéru či přátelské vztahy jedince. Mimomanželský poměr či nevěra partnerovi má stále status deviace, výjimky z normy, avšak *„Žádná norma nikdy není dodržována bez výjimky, a proto v každé společnosti existuje jistý „toleranční limit“ (Petrusek, in Velký sociologický slovník, 1996, 199)*

O nevěře se celkově hůře hovořilo ženám a to i v případech, že s ní neměly žádnou zkušenost ve vztahu. Vnímaly jí velmi negativně v obou případech, tedy že by byly podvedeny nebo podváděly samy. Naproti tomu muži vnímali více negativně fakt, že by jim byla jejich partnerka nevěrná a těžko by se jim odpouštěla, ale svou vlastní nevěru tak příliš vážně nebrali, i když by je také mrzela. Rozpor v těchto názorech jsem již naznačila v předchozí kapitole v rozdílném pohledu na mužskou a ženskou sexualitu. I když se již jazýčky vah v otázkách svobody pro muže a ženy vyrovnávají, je mužský status stále podporován jeho sexuálními úspěchy, zatímco ten ženský je jimi snižován. Z výpovědí participantů je možné vyvodit, že v případě, že by byli nevěrní, neřešili lásku a vztah s partnerem, i když i ten pro ně hrál důležitou roli, ale samotný fakt, že tohle se přece nedělá.

Opět mimo tento vzorek stála již výše zmíněná participantka, která zaujímala zcela rozdílný pohled, kromě na sexualitu, i na nevěru. Ostatní participanté vnímali nevěru jako řešení, které není ideální, ale v případě nouze se dá použít. Na rozdíl od ostatních tato participantka měla zcela ujasněné a pevné názory na samotnou možnost nevěry a její odpuštění. V těchto případech participantka odmítá připustit být nevěrná svému příteli za jakýkoliv podmínek, ale nevěru svému příteli by se vždy snažila odpustit, jelikož vnímá vztah mezi mužem a ženou jako téměř nedotknutelný stav.

Důvody tohoto rozdílného postoje opět vidím v již dříve zmíněném rodinném prostředí a v kořenech její víry.

Problematika manželské či partnerské věrnosti je již od historie diskutovanou otázkou, na kterou není zcela jasná odpověď. Mnoho národů, etnických skupin či církví zaujímá k nevěře různé postoje a v mnoha případech se manželská věrnost jeví jako požadovaná norma, po jejímž porušení mohou následovat sankce. Stejně je tomu v naší společnosti, kde je manželská či partnerská věrnost požadována. S imperativ manželské věrnosti spojené s láskou se můžeme setkat, když si novomanželé při církevních a dokonce i státním sňatku slibují věrnost. Ten však není legislativním nařízením, ale pouze morálním očekáváním, jež se spolu s neschopností vymáhat za jeho překročení sankce a postupující modernitou, stává čím dál více pouhým přežitkem. Partnerská nevěra tak zůstává i nadále velmi ožehavým tématem, které nechává málokoho chladným, ale přesto na ni neexistuje jeden jasný názor. Každý z respondentů přisoudil nevěře v jejich vztahu víceméně specifické místo. Zatímco jedni, by o ní chtěli vědět a mít před partnerem „čistý stůl“, jiní by se o nevěře svého partnera raději nedozvěděli a ani s tou svou by se nesvěřili, právě kvůli obavám z příliš velké upřímnosti, která by jejich důvěru v partnera mohla oslabit. Všeobecně převládá potřeba a touha po sexuální i sociální monogamii partnera, proti které ale stojí naše vlastní touha stát mimo tento imperativ a to nejlépe beztrestně. Až na dvě výjimky, ženy, které měly velmi špatné zkušenosti s nevěrou, se všichni respondenti chtějí dívat na nevěru, jako na něco, co podle jejich vlastních slov „není až tak strašné“, přijmout ji jako běžnou věc, která se může udát a přidělit jí prostor ve vztahu.

7 Spojující prvky

Celý můj výzkum protíná jako stříbrná nit několik důležitých témat, která se více či méně vyskytovala v každém z jednotlivých okruhů a jsou důležitými faktory ovlivňující strategie v partnerských vztazích a konstruování představy o lásce u současných mladých lidí. V následující kapitole se budu zabývat těmito jednotlivými faktory a budu se snažit vysvětlit jejich vliv na strategie budování vztahů u současných mladých lidí.

7.1 Tíha svobody

Jedním ze tří nejčastějších rysů, jež se objevoval u všech participantů ve všech tématech výzkumu je otázka vlastní svobody a možnosti volby. Tuto problematiku jsem již zmínila v kapitolách týkající se sexuality a nevěry, a sice v situacích, jak si vybrat partnera či zda být věrný, tedy dodržovat sexuální monogamii nebo využívat příležitostí a být nevěrný.

Participantů řešili otázku svobody i dalších aspektech svého vztahu, i když nepřímo. Na tuto otázku naráželi při celém vyprávění o jejich současných i předešlých vztazích. Labyrint začíná již při samotném počátku vztahu, kdy se rozhodují, zda do něj vstoupí a zda zrovna s tímto partnerem, pokračují přes první vyjednávání si zázemí a podmínek ve vztahu, až se dostávají do bodu, zda ve vztahu setrvat na trvalejší dobu. Potřeba a touha po svobodě prostupuje celé jejich vyprávění a dotýká se i sebemenších aspektů jejich každodenního života, ať se týká již výběru večerního kanálu v televizi či samostatného trávení víkendu, za což dokáží urputně bojovat. Není se v tomto případě čemu divit, neboť touha po svobodě je jednak každému tvoru přirozená a jednak je nám každý den předhazována skrze média a komerci, jež nám spolu s tím nabízejí i možnosti, na co svou svobodu využít. Tato možnost svobody ovšem neskýtá jen pozitiva, ba naopak dala by se označit jako prokletí moderní doby, kdy je člověk zatížen svobodou volby. Okolní svět si v tomto případě můžeme představit jako

jarmark, kde je k mání všechno možné zboží a slasti života, jež nám svět nabízí. Doprostřed toho všeho je postaven člověk, jež si toho všeho může dle libosti užívat, ale najednou dostane ten nejnáročnější úkol: Vybrat si jen jednu možnost. Toto se zdá jako naprosto nesplnitelný úkol, jelikož jak poznamenává Illouz (2012), přemíra možností spíše stěžuje, než zjednodušuje výběr, zvláště v případech, kdy je nabídka neustále aktualizována vlivem konzumní společnosti.

Že dneska, to je taky otázka, jestli dneska nepřeberem, ale dneska furt hledáš toho dokonalýho partnera, mi přijde. Nebo nemáš pocit, že někam spěcháš....„Ježíšmarjá, tady se neshodnem, tady prostě to vidíme jinak, tak to by asi nešlo.“ To taky asi jako, že to člověk ani nezkusí. Dneska máme fakt pocit, že si můžeš vybírat do nekonečna.
(žena, 23 let)

S úkolem vybrat si jednu možnost souvisí i úkol: Vědět, co chci. S tímto problémem se také potýkali mí participanté v mnoha aspektech nejen svých vztahů, ale i života, kdy řešili právě dilema, co chtějí nejen od vztahu, v němž se nacházejí, ale i od sebe samotných. Na tento problém poukazuje i Anthony Giddens (2012), který uvádí myšlenku, že k budování vztahu je potřeba neustálé sebeaktualizace. Ve chvíli, kdy už víme, co chceme, pokud to vůbec někdy víme, je načas vzít si to. Zde se objevuje jeden další aspekt, protože ve chvíli, kdy si vybereme jednu možnost, vzdáváme se tak těch ostatních, vzdáváme se tedy možnosti další svobodné volby a do značné míry i svobody samotné, což je v naprostém rozporu s touhou po svobodě, jak jsem uvedla na začátku kapitoly.

Možná, ale není pro to žádný důvod, proč to takhle dělat. K tomu neexistuje důvod. Ty to můžeš všechno mít, ty můžeš mít úplně všechno, co chceš, tak proč bys měla o něco, jako cokoliv míň. (muž, 21 let)

To není o zahýbání. To je o tom, že už to nebude prostě jiný. Hlavně to, že ti to úplně sebere ty možnosti v tu chvíli. (muž, 21 let)

7.2 Paradox stereotypu

Dalo by se říci, že následující podkapitola bude v naprosté opozici k té předešlé, kvůli tématu, jež je jejím obsahem, jelikož nyní se budu zabývat touhou usadit se a svým způsobem i zdát se svobody.

Když jsem participanty požádala, aby mi popsali, po čem ve vztahu touží a jaký by měl ideálně být, odpovědi byly velmi prosté, ale velmi logické. Všichni opakovali, že nejvíce touží po respektu, podpoře a lásce od partnera, kdy největším štěstím je, že se vztahu máte o koho opřít a s kým trávit čas a mít ve vztahu alespoň nějakou jistotu. Bauman (2013) hovoří o potřebě člověka k někomu patřit, o tzv. sounáležitosti s druhým, jelikož se lidé bojí samoty. Už samotný proces zamilovanosti je charakteristický tím, že lidé cítí vlastní neúplnost a být zase celý, mohou jen naplněním skrze druhého.

Jako vědět, na čem budu zejtra asi. Nemám moc rád klid, ale potřebuju ho asi. (muž, 22 let)

Bauman (ibid.) ale dále pokračuje, že přesto že lidé touží být milováni, bojí se být milováni až příliš, jelikož hrozí, že přijdou o svou autonomii a budou ke druhému připoutáni. Další překážkou v budování vysněného vztahu je potřeba vzdát se kousku vlastní svobody pro druhého, aby mohla vzniknout důvěra a upevňovat vzájemný svazek. Je nutné sladit svá přání a představy s těmi svého partnera a pokusit se jeden druhému důvěřovat. S těmito problémy se potýkaly participanty, nejčastěji ti, kteří již byli delší dobu ve vztahu a s partnerem vedli společnou domácnost nebo plánovali budoucnost. Zvláštním protikladem k této touze po klidu a štěstí je právě ona potřeba svobody a touha po požitcích, jež nám okolní svět nabízí. Tento

vnitřní boj se projevoval u všech respondentů, kteří zmínili, že se nejvíce všeho ve svém vztahu bojí právě stereotypu a nemožnosti již volbu zvrátit.

Jako, že to bude už fakt takový to v zajatejch kolejích jedeš, ale vlastně už nevíš, proč.

Jako prostě už jen jedeš. (žena, 23 let)

Ne, mně se u ní stalo, u té přítelkyně, že jsem se vyděsil sám sebe, že by to mohlo bejt na celej život. A to mě začalo tak děsit, že jsem se snažil z toho vycouvat nějakým způsobem. (muž, 23 let)

Tyto všechny okolnosti vedou k přemýšlení, jak se vyhnout předurčenosti ke stereotypu, ale zároveň se usadit, ale přitom se nevzdat svobody. Vše tedy směřuje k potřebě vyjasnit si situaci a zhodnotit, jak si ve vztahu oba partneři stojí – k auditu ve vztahu.

V otázce touhy rozporu touhy po svobodě a usazení se, stála opět již zmíněná participantka, která se již nyní se svým partnerem rozhodla vzít a založit společnou domácnost, kdy v blízké budoucnosti plánují i rodinu. U této ženy se naopak objevuje silná touha usadit se, přičemž se netrápí tak moc s okolností, že se bude muset v některých věcech vzdát svobody, neboť jí naopak cítí v budoucím svazku, který jí dává pocit jistoty a bezpečí.

7.3 Audit ve vztahu

Kromě materiálního vkladu do vztahu jako je společné bydlení či peníze do něj vkládáme naše emoce, energii ale hlavně náš čas, který bychom mohli trávit s někým jiným. S tímto úskalím se potýkali také participanti, kteří byť neradi přiznávali, že důležité při rozhodování, zda ve vztahu pokračovat, je jeho perspektivnost a shoda s jejich představami, samozřejmě vedle lásky k partnerovi.

Rozešli jsme se kvůli tomu, že já jsem najednou pocítila, že ten vztah se nemá kam posunout. Byli jsme spolu 3 roky a neměli jsme nic společného, ale nemyslím

kamarády, my jsme neměli třeba koupenýho něco společnýho, rozumíš. A já jsem měla pocit, že to chce nějakou změnu v tom vztahu. (žena, 23 let)

V průběhu celého vztahu nevědomky provádíme racionální kalkul a snažíme se zjistit, zda je pro nás stále perspektivní a či do něj i nadále cokoliv investovat. Vztah musí být pro oba v páru dostatečně uspokojivý, aby v něm mohli pokračovat a to nejen na úrovni praktických věcí a plánů do budoucna, ale musí také přinášet dostatečné emoční uspokojení. Pokud bychom si sepsali všechny naše oběti a investice, které jsme do vztahu, za celou dobu jeho trvání přinesli, bude se jevit jako jedna z nejnákladnějších záležitostí našeho života. A také nejriskantnějším, jelikož situace na bojišti se neustále mění a nikdo nám nemůže zaručit příznivý výsledek.

Zde se dostávám k třetímu s poslednímu rysu, který prostupoval celé pojetí vztahů a lásky u participantů je neustálá potřeba rekapitulace a zvažování možností vztahu spojeného s nejistotou a strachem. Kvůli neustále rostoucí nabídce nových možností, tlaku tyto možnosti využívat a svobodě, jež nás k tomu svádí, vzniká klima, které podporuje nezodpovědnost, izolaci od potřeb druhých a požitkářství (Bauman 2013). I kvůli tomu se participanté bojí důvěřovat druhému a plně se mu otevřít hned na začátku, čímž sami zavádí velkou překážku v budování vztahu a vzájemné důvěry, která je nezbytná pro trvalý a kvalitní vztah (Giddens, 2012). Bauman (2013) jako ideální stav vidí navazovat pouze tzv. „cool“ vztahy, jelikož podle něj vřelé vztahy k druhým již dávno vyšly z módy.

A takový, takže než si to člověk připustí, tak má furt pocit asi, že je chráněnej od toho největšího zla, co se může stát ve smyslu toho, že mu někdo zlomí srdce. (žena, 22 let)

Kromě neustálého procesu auditu ve vztahu probíhá současně s ním i proces sebeaktualizace, aby jedinec byl schopen říci nejen, co si přeje, ale

především kým je a jaká je jeho pozice ve stávajícím vztahu. Jak jsem již ale zmínila výše, rozhodnout, se co v době natolik přehlacené možnostmi, chceme, není vůbec snadné. *„Rozvoj reflexivní pozornosti zahrnuje jako svůj základní a výchozí bod uvědomění si možností volby. Zdůrazňuje se, že volba znamená zvážení vlastních limitů a omezení, které na nás působí: to je cesta k identifikaci šancí.“* (Giddens 2012, 101).

V případě, že se nám podaří konečně zjistit, čeho si ve vztahu a v životě žádáme, je třeba to porovnat s tím, co nám ve skutečnosti náš současný vztah nabízí. V případě, že se tyto dvě strany neshodují, je zde možnost buďto odejít, či ve vztahu pokračovat dál a snažit se na něm pracovat. Na tomto rozcestí se rozdělili i mí participantů na ty, kteří ve vztahu pokračovali a snažili se mu dát druhou šanci a na ty, kteří jej ukončili. Důvody k tomuto rozhodnutí spatřuji především v osobních hodnotách a preferencích participantů a aktuální situaci jejich vztahu.

A ne že bych nebyla svobodná, že bych neměla možnost dělat si, co chci, to v žádném případě. Ale je to trošku jiná svoboda, když jsem sama. Nemusí řešit, že mám tady chlapa, můžu na rok odjet. Je mi to úplně jedno, nejsem závislá vůbec na ničem. Takže tohle mi teď vrtá trošku hlavou, jestli třeba neztrácím něco hezkého, co třeba bych mohla jako zažít, ale těžko říct. (žena, 22 let)

Jak jsem zmínila již na začátku své práce, Bauman (2013) hovoří o tzv. fluidní společnosti, ve které neexistují pevná pouta a žádné jistoty a tak vznikají křehké vztahy mezi lidmi. Následkem takto nastavených partnerských vazeb, předpokládáme bolestnou cestu k lásce, a proto jsme si vybudovali strategie, jak nás mají před touto bolestí ochránit. Tím, že předpokládáme, že sám partner k nám bude zřejmě neupřímný a má možnost kdykoliv odejít, si sami kolem sebe stavíme občas ochranou bariéru a necháváme otevřená ona pověstná zadní vrátka.

Myslím si, že ten člověk je potom pokrytec. Že je to sobec. Ve chvíli, kdy řekneš volnej vztah, tak myslí člověk sám na sebe. Chceš všechny ty výhody, všechno to dobrý, co z toho máš. Prostě sex, hezký chvíle spolu, ale odmítáš jakoukoliv přivázanost k tomu člověku. A vždycky máš zadní vrátka. A myslím si, že to může fungovat, ve vzácnějších případech, kdy je ten člověk kreativní maniak nebo něco takovýho. Ale ve většině případů si myslím, že to je jenom strach, se někomu oddat. (muž, 22 let)

Tato zadní vrátka se nám jeví jako lákavá možnost, jak uniknout nejen před bolestí z ublížení, ale také před prací z budování vztahu a strachu ze stereotypu. Zadní vrátka zde představují bránu do světa svobody a konzumu, jenž nám poskytuje možnost zamilovat se znovu a stejně rychle zase odpoutat. Tuto možnost vnímali všichni participanti, ale ne všichni ji vnímali jako zcela pozitivní. Ba naopak pociťovali obavy, protože věděli, že jejich možnost svobody a odchodu, znamená stejné možnosti i pro jejich partnera. Situace, kdy je možné díky modernitě a konzumu dosáhnout kdykoliv rychlé změny a uspokojení požadavků téměř na počkání, pro ně v otázce vztahu nebyla vůbec komfortní a nezdravé fungování vztahů stejně jako deziluzi o vztazích a lásce své generace dávali za vinu právě konzumní společnosti, která je obklopuje.

Když si před tím člověk kupoval boty na celý život a kabát stejně tak. A teď jsi zvyklá, že každý 2 roky si vyměníš mobil, oblečení, vyměníš si cokoliv, tak nějak to aplikuješ i na ty vztahy a vyměníš si partnera, kamaráda, bydlení, je to možný. (muž, 22 let)

Závěr

Z výsledků výzkumu se dá usoudit, že změna, která proběhla ve společnosti následkem šířícího se konzumu a masmédií, měla zásadní vliv na všechny základní aspekty života dnešních studentů. Generace Z, tedy současní mladí vyrůstající v době vzniku konzumní společnosti, nabyla pocitu dostatku a neustále možné obměny. Ve světě, kde je možné vyměňovat vše od předmětů denní spotřeby až k bydlení za lepší, je jen krůček od výměny přátelských a lidských vztahů. O to horší je celá situace, že ze všech stran je vyvíjen nátlak, aby lidé měli neustále novější a lepší zboží.

I přes snahu tento vliv na sobě zamaskovat, je na samotných participantech znatelný. Byť sami popírají, že by na ně konzum měl nějak zásadní vliv, na jejich strategiích chování a navazování vztahů, je jeho vliv viditelný. Tlak po neustálé konzumaci je na ně vyvíjen nejen ze strany médií, ale i jejich okolí, nejvíce přátel a lidí, jež jsou jejich vrstevníky a se kterými se snaží držet krok, aby nebyli vyloučeni.

Největší vliv masmédií spatřuji v konstrukci zamilovanosti a představě o romantické lásce, jež je u všech participantů shodná a ve většině případů založená na iracionálních představách a požadavcích, které jen v mnoha málo případech dojdou naplnění. I když sami participanté o tomto východisku vědí, přesto všechno je pro ně toto počáteční období vztahu natolik důležité, že jej označují za to nejkrásnější období, po kterém pak už ve vztahu přichází jen rutina a stereotyp. Pojímání sexu a nevěra ve vztazích je již více přiblíženo racionálnímu uvažování a také se více diferencuje podle jednotlivých osobností lidí a jejich hodnot a zázemí, jež jsou důležitými stavebními kameny v představě o vztazích. Nicméně i v těchto rovinách panuje do značné míry potřeba po volnosti, jež se projevuje v problému usadit se a plně důvěřovat druhému, pro něhož se musí zříct nejen jiných

věcí, ale i jiných potencionálních partnerů. Na druhé straně stojí silná touha se usadit a někomu důvěřovat, což často vytváří protichůdné tlaky, v samotných participantech, jež vedou k pocitům nerozhodnosti a neorientovanosti.

Následkem výše zmíněných věcí může docházet nejen k nezájmu o problémy druhých, ale i k neschopnosti navzájem si porozumět. Pocit nejistoty a ztracenosti v současném světě se nekupí pouze v každém jedinci zvlášť, ale je vzájemně propojen mezi všemi jedinci a stává se jakýmsi kolektivním pocitem, o kterém však není tato generace schopná mluvit. Aby došlo k potlačení těchto pocitů, utíkají lidé do krásnějšího světa konzumu a možností. Je to však jen prchavý okamžik štěstí, který je jim poskytnut, neboť jejich ideály se opět vyprázdňují, ať již vinou osobního zklamání či nedostatečným pocitem na nové a lepší. Již proto nelze únik za lepším brát jako únik skutečný, neboť se jedná o pouhé točení se v kruhu, ze kterého neumíme nebo nejsme schopni vystoupit. Touha konzumovat a užívat si života se přenáší z materiální roviny do sociální. Společně s popsányými pocity bezmoci a nejistoty nese s sebou příslib hrozby, co se týče partnerských vztahů současné generace mladých lidí.

Mimo toto shrnutí stojí již vícekrát zmíněná participantka, která své postoje, co se partnerských vztahů týče, odvíjí od zcela jiných hodnot založených na křesťanské tradici a rodinném zázemí. Byť sama není ovlivněna natolik konzumem a nátlakem společnosti jako ostatní, stejně jako oni má pocit dezorientovanosti v současné době a snaží se porozumět mechanismům v přístupu k lásce a vztahům. Zatímco její vrstevníci z výzkumu hledají východisko ze složitých a nepřehledných situací v novém vztahu nebo, tato participantka nachází „pevnou půdu“ pod nohama právě ve své víře a rodinném zázemí, jež jí poskytuje orientaci ve složitějších situacích, jež v této oblasti mohou nastat.

V mé práci nebylo možné shrnout všechna témata, jež se ve výzkumu objevila a která mají svým způsobem také vliv na konstrukci partnerských vztahů a představě o lásce. Nejvíce zajímavým dalším tématem spatřuji vliv médií a vizualizace, jež utváří naši představu o dokonalém vztahu či partnerovi a mohou pak mít vliv nejen na spokojenost ve vztahu samotném, ale i na spokojenost jedince a jeho sebehodnocení podle toho, jak jeho skutečný vztah odpovídá předkládané normě. Dalším důležitým aspektem je vliv komunikačních technologií, které stihli za pár let své existence neskutečným způsobem ovlivnit komunikaci mezi lidmi a navazování mezilidských vztahů.

Celkově se domnívám, že výsledky mého výzkumu nelze jasně generalizovat na všechny jedince s jediným jasným východiskem, neboť se jedná o velmi komplexní problematiku, jež souvisí s mnoha dalšími tématy, jako sexualita, gender či postoje k zakládání rodiny. Nelze však opomenout i individuální osobnost jedince, jež se v této rovině také objevuje společně s jeho osobními zkušenostmi a hodnotami. Zastávám názor, že představa o lásce, zvláště o té romantické, je konstruována kulturou, v níž žijeme, stejně jako postoje k rodině a partnerským vztahům, přičemž se tato konstrukce mění v návaznosti na prostoru a čase.

Seznam použitých zdrojů

Literatura:

BAUMAN, Zygmunt. *Tekutá láska: o křehkosti lidských pout*. Praha: Academia, 2013. XXI. století

BREZINA, Peter a Antonín LOJEK. *Delikt cizoložství v proměnách času*. Brno: The European Society for History of Law, 2015. Monografie (Key Publishing: European Society for History of Law).

DE JONG, Michelle a Anthony COLLINS. Love and looks: A discourse of romantic love and consumer culture. *Acta Academica* [online]. 2017, **49**(1) [cit. 2019-03-13]. DOI: 10.18820/24150479/aa49i1.5. ISSN 05872405. Dostupné z: <http://journals.ufs.ac.za/index.php/aa/article/view/3251>

GIDDENS, Anthony. *Proměna intimacy: sexualita, láska a erotika v moderních společnostech*. Praha: Portál, 2012.

HOBBS, Mitchell, Stephen OWEN a Livia GERBER. Liquid love? Dating apps, sex, relationships and the digital transformation of intimacy. *Journal of Sociology* [online]. 2016, **53**(2), 271-284 [cit. 2019-03-13]. DOI: 10.1177/1440783316662718. ISSN 1440-7833. Dostupné z: <http://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1440783316662718>

Illouz, E. *Consuming the Romantic Utopia: Love and the Cultural Contradictions of Capitalism*. Berkeley: University of California Press., 1997

ILLOUZ, Eva. *Why love hurts: a sociological explanation*. Malden, M.A.: Polity, 2012.

JANKOWIAK, W.R., FISCHER, E.F., *A Cross-Cultural Perspective on Romantic Love*, *Ethnology*, Vol. 31, No. 2, 1992

KARANDASHEV, V., *A Cultural Perspective on Romantic Love*, *Online Readings in Psychology and Culture*, 5(4), 2015

KATRŇÁK, T. 2000. „Moderní partnerské vztahy a jejich proměna v době pozdní modernity.“ *Sociologický časopis*. Vol. 36 (No. 3): 307-316.

LINDHOLM, CH., *Romantic Love and Anthropology*, CAS: Anthropology: Scholarly Papers, 2006

PETRUSEK, Miloslav, Hana MAŘÍKOVÁ a Alena VODÁKOVÁ. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996.

Švaříček, R., & Šedřová, K. (2007). *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál

Rozhovory:

Rozhovor se slečnou D

Rozhovor se slečnou E

Rozhovor se slečnou H

Rozhovor se slečnou K

Rozhovor s panem K

Rozhovor s panem T

Rozhovor s panem Š

Přílohy

Osnova polostrukturovaného rozhovoru

Téma: Pojetí lásky v generaci Z

1. Vlastní zkušenost

Otázka na vlastní zkušenost: Byl/a jsi někdy zamilovaný? Jaké to bylo?

Jsi momentálně v nějakém vztahu? Jak dlouho? Jak jste se seznámili?

2. Představa o lásce

Jaké emoce jsi cítila, když byla zamilovaný/á? Spojíš si to s nějakými aktivitami, věcmi?

Jak poznáš, že někoho miluješ? Jak poznáš, že tě někdo miluje?

Idealizoval/a jsi si partnera nebo vztah na začátku? Pokud ano, jak?

Věříš v lásku na celý život? Proč si ne/myslíš, že je to možné? Co si slibuješ od lásky, vztahu – na začátku?

Bojíme se ve vztahu, před ním?

Jaký je tvůj názor na roli sexu ve vztahu? Co si myslíš o sexu na jednu noc?

3. Hodnoty ve vztahu

Jaký máš postoj k nevěře

Lze podle tebe milovat stejně dvě osoby (partnerkou láskou)?

Myslíš si, že je láska podmíněná? Proč? Pokud ano, jaké jsou to podmínky?

Co je pro tebe základem dobrého partnerství? Přes co by ses nepřenesl/a?

Myslíš si, že každý pár si má nastolit své hranice/povinnosti, respektive představy do budoucna?

4. Partnerský vztah

Co je podle tebe vyvrcholením vztahu? Proč?

Co si myslíš o dlouhodobých partnerstvích bez sňatku?

Co pro tebe představuje pojem nezávazný vztah a jaký máš k němu postoj?

Myslíš si že, dnešní vztahy vydrží méně než vztahy našich babiček? Proč?

Jak se proměnil tvůj vztah s partnerem za dobu svého trvání? Jaké máš plány nebo očekávání do budoucna?